

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie



Bakalářská práce

Delikventi či aktivisté,
vkročení do světa squatu

Barbora Beňová

© 2015 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Barbora Beňová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Delikventi či aktivisté, vkročení do světa squatu

Název anglicky

Delinquents or activists, stepping into the world of squatting

Cíle práce

Práce se věnuje fenoménu squattingu, konkrétněji procesu socializace do této subkultury. Cílem bakalářské práce je zjistit, jak tento proces probíhá u vybraných aktérů ASC Klinika.

Metodika

K dosažení stanoveného cíle bude využito kvalitativně orientovaného výzkumu.

Doporučený rozsah práce

40 stran

Klíčová slova

Squatting, subkultura, motivace, ASC Klinika, kvalitativní výzkum

Doporučené zdroje informací

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
Růžička V., *Squaty a jejich revoluční tendence*. Praha: Triton, 2007. ISBN 80-7254-859-X.
Soukup V., *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-929-1.
Turner V., *Průběh rituálu*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-7226-900-3.

Předběžný termín obhajoby

2015/16 ZS – PEF

Vedoucí práce

PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 13. 11. 2015

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 13. 11. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 15. 11. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Delikventi a aktivisté, vkročení do světa squatu“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 12. 11. 2015

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí své práce PhDr. Sandře Kreisslové, Ph.D., za odborné vedení. Dále slova díky patří celému kolektivu ASC Klinika, nejen za pomoc při psaní této práce, ale zejména za aktivitu a obohacování české alternativní scény. Velmi děkuji svým milovaným blízkodušníkům, jmenovitě alespoň Tomášovi, Ivaně a Kateřině Beňovým a Anně Tvrdé, za oxytocinovou subvenci a celkově za to, že jsou tady zase se mnou. Velký dík patří též Mramorovi za IT podporu, stejně jako podporu formou spolubytí, plnění vlčích kvót a sumárně za všechny stromy bez kružnic. V neposlední řadě děkuji Matce Zemi a kosmickému veškerenstvu.

Delikventi či aktivisté, vkročení do světa squatu

Delinquents or activists, stepping into the world of squatting

Souhrn

Práce se věnuje fenoménu squatingu, konkrétněji procesu socializace do této subkultury. Demonstruje onen proces na příkladech přímých účastníků této specifické skupiny společnosti. Za cíl si stanovuje zachytit průběh lidské transformace, aneb jak se z člověka stane squater. Bakalářská práce je členěna do několika celků; v první, teoretické části se zaměřuje na pojmosloví, definice kultury, subkultury, squatingu, jeho dělení a historii. Zároveň je zde předložen teoretický rámec Turnerova konceptu *communitas*. V následující, praktické části se již do popředí dostává Autonomní a sociální centrum Klinika. Je představena její historie, hodnoty a aktivity a následně je prostor předán hlavním aktérům z ASC Klinika. Předmětem zájmu se stávají jejich výpovědi, postřehy, názory a životní příběhy. To nám dává nahlédnout pod slupku squaterského světa, do jeho prosluněných zahrad i temnějších zákoutí, a přibližuje nám genezi nových členů této subkultury.

Summary

The work is focused on the phenomenon of squatting, specifically on the process of socialization into this subculture. That is demonstrated on the examples of participants of this specific group of society. The aim is to take hold of human transformation, how a man becomes a squatter. This bachelor thesis is divided into several units; the first, theoretical part is focused on terminology, definition of subculture, squatting, its division and history. Also the Turner's concept of *communitas* is introduced. In the following, practical part, the attention is aiming at the history, values and activities of Anticommercial cultural and social centre Klinika. The main characters from ASC Klinika are coming to the foreground and their testimonies, observations, opinions and life stories are becoming the object of our interest. That allows us to look deeper into the world of squatting, into its sunny gardens just as darker recesses, and draws us nearer to the genesis of new members of squatting community.

Klíčová slova: squat, squatting, squater, Klinika, subkultura, motivace, společnost.

Keywords: squat, squatting, squatter, Klinika, subculture, motivation, society.

Obsah

| | |
|--|----|
| 1. Úvod..... | 8 |
| 2. Cíl práce a metodika | 11 |
| 3. Teoretická část | 12 |
| 3.1 Literární rešerše | 12 |
| 3.2 Subkultura..... | 13 |
| 3.3 Squat, squater, squatting | 14 |
| 3.4 Historie squatingu | 15 |
| 3.5 Dělení squatingu | 17 |
| 3.5.1 Sociálně motivovaný squatting | 18 |
| 3.5.2 Socio-kulturně motivovaný squatting | 18 |
| 3.5.3 Eticky a politicky motivovaný squatting..... | 19 |
| 3.5.4 Demisquatting - polosquatting | 20 |
| 3.6 Victor Turner a koncept communitas..... | 21 |
| 4. Praktická část | 24 |
| 4.1 Autonomní a sociální centrum Klinika – místo realizace terénního výzkumu | 24 |
| 4.1.1 Exkurs do historie ASC Kliniky | 25 |
| 4.1.2 Co/Kdo je Klinika? | 27 |
| 4.1.3 Proč Autonomní sociální centrum? (ASC Klinika)..... | 27 |
| 4.1.4 Hodnoty ASC Kliniky..... | 28 |
| 4.1.5 Plánované aktivity..... | 30 |
| 4.2 Průběh terénního výzkumu – rozhovory s obyvateli ASC Kliniky..... | 32 |
| 4.3 Interpretace získaných dat..... | 34 |
| 4.3.1 První setkání s pojmem squat, první osobní zkušenost ve squatu..... | 34 |
| 4.3.2 Motivace squatovat | 38 |
| 4.3.3 Reflexe a evaluace života ve squatu | 41 |
| 4.3.4 Perspektiva squatingu | 49 |
| 4.4 Shrnutí výsledků | 52 |
| 5. Závěr | 54 |
| 6. Seznam použitých zdrojů..... | 56 |

1. Úvod

„Lhostejnost k druhým a lhostejnost k osudu celku je přesně tím, co otevírá dveře zlu.“

Václav Havel

Každý jedinec touží po osobním štěstí. Co si pod tímto pojmem představí a jakým způsobem se ho snaží dosáhnout, je zcela individuální, avšak zatěžko polemizovat s myšlenkou, že stavu plné spokojenosti a štěstí lze dosáhnout v pocitu bezprizorní existence kdesi v prostoru, bez záchytného bodu, bez přístavu duše, bez domova. Pojetí domova a bydlení obecněji je jedním z nosných témat i této bakalářské práce. Konkrétněji je zacíleno na subkulturu squatingu¹ jakožto na alternativní směr žití, vybočování z předem nalinkované řady většinové společnosti a jakési rebelii proti nastolenému systému. Proč se lidé stávají squatery? A co to vlastně (pro ně) znamená? Jedná se opravdu jen o negativní společenský jev nevybouřené mládeže či se za tím skrývá ještě něco jiného?

Tato práce by si neměla přivlastňovat roli ani horlivého zastávce squatingu, ani pouze z masmédií informovaného konzumenta. Naopak, vymaněním se z černobíle požímaného světa se snaží přiblížit svět squatingu a squaterů se všemi jeho slunnými i stinnými stránkami. Berouc v potaz výpovědi informátorů, osobní squaterské postřehy a zkušenosti autorky práce, stejně tak jako celkový společenský rámec, zkouší pohlížet na tuto tematiku co nejobjektivněji, přestože naprosté odosobnění výzkumníka je (samo)zřejmě nemožné.

Čím dál větší sociální rozvrstvení dnešní společnosti je nepopiratelné. S tím je úzce spojená často neoptimální bytová situace zejména nepříliš majetných občanů. Horentní nájem zvyšují počty lidí s tíživými finančními problémy a neuspokojivými životními poměry, které kolikrát vedou až k úplné ztrátě domova. Zároveň počet neobydlených, ať již cíleně či nikoli, prostor dosahuje zajímavých čísel. Nabízí se tedy otázka, zda squating je opravdu pouze negativum, ohrožující a napadající základní právo vlastnit, či zda neřeší, lidově řečeno, dvě mouchy jednou ranou. Sic o protiprávnosti squatingu nelze diskutovat, samotná jeho podstata spočívá v porušování vlastnických práv, tato práce by měla nadzvednout onu zjednodušující pokličku zákona a nahlédnout hlouběji, ve stínu konkrétních lidských osudů, zda squating přeci jen neskrývá i pozitiva a zda by se to spíše nežli protiprávní čin nedalo vnímat jako nástroj k vytvoření jakési platformy, přinášející užitek společnosti.

¹ V českých zdrojích je možné se setkat s tvary squatting i squating, squatter i squater. V této práci bude používáno počestnější formy pouze s jedním „t“.

Obyvatelé Evropy v 21. století zažívají časy blahobytu, nadbytku a všeobecně řečeno „luxusních“ podmínek. Jistě že ne všichni stejnou měrou a i zde lze narazit na tragické lidské osudy, avšak hovoří-li se obecněji, v celosvětovém měřítku, lze konstatovat, že obyvatelé starého kontinentu jen málokdy zažili tak dlouhou dobu míru a hojnosti, a přesto se zdá, že si je toho vědoma jen nepatrná část populace. Na toto téma upozorňuje mimo jiné i norský sociální antropolog Thomas Hylland Eriksen (2008, s. 14), který ve své knize *Syndrom velkého vlka* píše: „Možná je skutečně nuda mít se dobře. Možná právě to je ta příčina, proč si neustále nacházíme nové důvody k nespokojenosti.“

S tím je úzce spojeno téma bydlení, jakožto jedna z elementárních lidských potřeb a zároveň základní sociální právo člověka, vyhlášené ve Všeobecné deklaraci lidských práv². Již dnes situace zdaleka není ideální, počty lidí bez domova neustále rostou, přestože na stránkách Českého statistického úřadu lze nalézt informaci zhruba o 11 000 bezdomovcích³, neoficiální zdroje uvádějí odhady až takřka desetinásobné.⁴ Přidají-li se k tomu ještě nepokoje a nejistoty finančního systému, může realita snadno převýšit i tyto odhady. Nejedná se však pouze o bezdomovce, také vznik různých ghatt a sociálně vyloučených lokalit se může v budoucnu lehce proměnit v ohniska sváru. Motivací squatovat jsou však zřídka pouze existenční problémy. Mnohem častěji se jedná o politicky nebo eticky orientované programy, či sociálně a socio-kulturně laděné projekty. Obecně lze říci, že squatting je velmi široký pojem, jenž skrývá mnoho variant a velmi málo hranic.

Tato práce je členěna do dvou hlavních částí, teoretické a praktické, a je zacílena na otázku socializace do squaterské subkultury. První část je zaměřena na definice pojmů, na historii a dělení squatingu a představení Turnerova konceptu *communitas*, o kterém se uvažuje, zda lze aplikovat na zkoumanou komunitu. V následující části je ukázán přehled squaterské scény v České republice a seznámení s projektem Autonomního sociálního centra Klinika. Hlavní linií této druhé půle je empirický výzkum, jenž byl prováděn právě v ASC Klinika (viz kapitola ASC Klinika) a to převážně formou polostrukturovaných rozhovorů,

² Článek 25(1) Každý má právo na takovou životní úroveň, která by byla s to zajistit jeho zdraví a blahobyt i zdraví a blahobyt jeho rodiny, počítajíc v to zejména výživu, šatstvo, **byt** a lékařskou péči, jakož i nezbytná sociální opatření; má právo na zabezpečení v nezaměstnanosti, v nemoci, při nezpůsobilosti k práci, při ovdovění, ve stáří nebo v ostatních případech ztráty výdělečných možností, nastalé v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli. (United Nations, *VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV* [online] [Cit. 27.8.2015]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>)

³ Ondřej Kubala, tiskový mluvčí projektu Sčítání lidu, domů a bytů 2011 *Výsledky sčítání bezdomovců* [online] Poslední změna 09. 03. 2015. [Cit. 27.8.2015]. Dostupné z https://www.czso.cz/csu/sldb/vysledky_scitani_bezdomovcu

⁴ Petra Dlouhá, *Když dáte bezdomovci klíče od bytu, nic to neřeší* [online]. Poslední změna 14. 11. 2013. [Cit. 27. 8. 2015]. Dostupné z <http://www.penize.cz/spotrebite/275893-kdyz-date-bezdomovci-klíce-od-bytu-nic-to-neresi>

nezúčastněného a zjevného zúčastněného pozorování a v neposlední řadě i neformálních rozhovorů s cílovou skupinou. Rozhovory byly nahrány na diktafon, zaznamenané vjemy a podněty zapsány do terénního deníku a následně interpretovány.

2. Cíl práce a metodika

Cílem bakalářské práce je zodpovědět otázku, jak probíhá proces socializace do subkultury squatingu, který je sledován na případu Autonomního sociálního centra Kliniky a jejích obyvatel. Na konkrétních životních příbězích je zde ukázána cesta od prvního setkání s pojmem squat, přes reflexi života v něm, motivaci a hodnocení své dosavadní squaterské „kariéry“ až po výhledy do budoucna. Práce přibližuje osobní zkušenosti českých squaterů a dovoluje nahlédnout na toto téma z emického pohledu, tedy „zevnitř“ dané skupiny.

K dosažení cíle je využito především kvalitativních metod. V prvotní fázi výzkumu je čerpáno převážně ze sekundárních dat, tedy z odborné i laické literatury, různých letáků a propagačních materiálů squatů a zejména z internetových zdrojů. V dalších etapách výzkumu dochází ke sběru primárních dat za využití polostrukturovaných rozhovorů, s osnovou a určitými typy otázek, které se však během interview mohou upravovat a přizpůsobovat se právě konkrétní situaci (Hendl, 2002, s. 174). Rozhovory byly vedeny s deseti informátory a informátorkami, zaznamenány byly na nahrávací zařízení (informátoři byli instruováni dle etického kodexu výzkumníka a souhlasili s podmínkami)⁵. Získaná data byla posléze analyzována, interpretována a doplněna poznatky nabytými z terénního výzkumu.

Veškerý výzkum probíhal v duchu grounded theory, neboli zakotvené teorie⁶, během níž neprovádíme výzkum na základě již dané teorie, nýbrž naopak do zkoumané oblasti vstupujeme otevřeně a nezatíženými předem stanovenými hypotézami a teprve během výzkumu necháváme vyplynout podstatné informace a jejich významy.

Detailněji je průběh výzkumu popsán v kapitole Průběh terénního výzkumu.

⁵ Nahrávky byly použity výlučně pro akademické účely, resp. pro napsání bakalářské práce, a je zachována anonymita informátorů.

⁶ Tato teorie spočívá v řadě systematických induktivních postupů, díky nimž dojde k vytvoření nové teorie. Nezačínáme teorií, kterou bychom následně ověřovali. Spíše začínáme zkoumanou oblastí a necháváme, ať se vynoří to, co je v této oblasti významné (Strauss, Corbinová 1999, s. 26).

3. Teoretická část

3.1 Literární rešerše

V této části práce jsou uvedeny odborné publikace zabývající se tématem squatingu a procesu socializace do squaterské subkultury. Sic je squating jev všudypřítomný takřka v každé době, jemu věnovaným prací je na českém trhu poskrovnu. Významným, a doposud jediným, českým dílem zaměřeným čistě na fenomén squatingu je kniha Vlastimila Růžičky *Squaty a jejich revoluční tendence* (2006). Zde autor shrnuje dění zejména na české squaterské scéně, ale okrajově srovnává i jiné subkultury a squaterské aktivity v dalších evropských zemích. Poodkrývá se zde i politická a politologická stránka squatingu, jakožto vymezení vůči univerzalitě vlastnického práva, esenciálnímu prvku kapitalistických režimů. Kniha, dokumentující především zlatý věk českého squatingu – devadesátá léta minulého století – je doplněna bohatým doprovodným materiálem (fotografie, korespondence, manifesty...) a autenticitu jí taktéž dodávají přepisy rozhovorů s českými anarchisty, zejména s Ondřejem Slačálkem a Slavomírem Tesárkem.

Další publikací se squaterskou tematikou je kniha *Squatting in Europe: Radical Spaces, Urban Struggles* (2013). Zde více než deset autorů z různých evropských zemí zkoumá minulost squaterského hnutí na území starého kontinentu, zaměřující se převážně na období posledního půlstoletí. V tomto šetření, vedeném v Holandsku, Španělsku, Německu, Anglii, Francii a Itálii, se mísí historické konfrontování a analýzy a zároveň zde členové SqEK (Squatting Europe Kollektive) prozkoumávají rozmanitou, a často radikální a/či kontroverzní, povahu squatingu jakožto formy politického boje a odporu proti nastavenému řádu. Ukazují, že squating není jednoznačný pojem, může se jednat o individuální strategii jedince, stejně tak jako kolektivní experiment komunitního bydlení. Na konkrétních příkladech demonstrují, jaké benefity přinášejí squatersky založená autonomní sociální centra společnosti, zejména její sociálně slabší části, a jakým způsobem přispívají do palčivých diskusí o neoptimálně nastavených pravidlech a obecné nerovnosti mezi lidmi. Zajímavým faktem také zůstává, že celá publikace je volně k dostání (nejen) v elektronické formě, neb je kladen důraz na svobodné šíření informací spíše než na finanční zisk.

Také klasické dílo Victora Turnera *Průběh rituálu* (2004), založené na autorových osobních zkušenostech z terénních výzkumů, přineslo hodnotné informace relevantní pro nalezení vztahu mezi squaterskou subkulturou a Turnerovým pojetím *communitas*. Tato kniha navazuje na činnost Turnerova předchůdce Van Gennepa, jehož pojem „liminální

fáze“ Turner dále rozšiřuje a osvětluje jím rozsáhlé oblasti sociálních jevů. Turner zde dokazuje, že analýza rituálního chování a symbolů může být využita jako klíč k pochopení sociálních struktur a procesů.

3.2 Subkultura

Nežli bude definován pojem subkultura, je nutné vymezit pojem nadřazený – kulturu. Tou se dle *Velkého sociologického slovníku* (1996, s. 548) rozumí „*souhrn prostředků a mechanismů specificky lidské adaptace k vnějšímu prostředí. Představuje program činnosti jednotlivců a skupin, který je fixovaný sociokulturními stereotypy a předávaný prostřednictvím kulturního dědictví.*“ Kultura je tedy možné chápat jako

- a) výtvořiny lidské práce,
- b) sociokulturní regulativy (normy, hodnoty, kulturní vzorce),
- c) ideje (kognitivní systémy),
- d) instituce organizující lidské chování.

Český kulturolog a antropolog Václav Soukup (2000, s. 13-14) o vzniku antropologického pojetí kultury říká, že má svůj etymologický původ v latinském „colo“, resp. „colere“, a že prvotně označoval obdělávání zemědělské půdy (agri cultura). Dále provází slovo „kultura“ dějinami až do chvíle jeho kvalitativního zvratu, k dílu *Primitivní kultura* (1871) anglického antropologa Edwarda Burnetta Tylora, který jako první formuje antropologickou definici kultury a to slovy: „*Kultura nebo civilizace... je komplexní celek, který zahrnuje poznání, víru, umění, právo, morálku, zvyky a všechny ostatní schopnosti a obyčejy, jež si člověk osvojil jako člen společnosti.*“ Tato Tylorova myšlenka, kdy kultura je specificky lidským atributem, způsobem, jak si člověk utváří a přetváří vlastní prostředí, představuje počátek vědecké revoluce a výchozí bod většiny moderních antropologických teorií kultury.

Kulturu lze chápat minimálně na dvou úrovních:

- a) Kultura je univerzální lidský fenomén, specificky lidská činnost, která není vlastní jiným biologickým formám života. Kultura z univerzálního hlediska je tedy nejvýznamnější znak, jímž se druh *Homo sapiens sapiens* odlišuje od ostatních živočichů. Tato univerzální všelidská kultura se manifestuje (projevuje) v nesmírném množství dílčích lokálních kultur.
- b) Kultura je vnímána a studována jako zvláštní způsob života různých skupin lidí. Studium kultury na úrovni jednotlivých sociokulturních systémů akceptuje fakt kulturního pluralismu a metodologicky se opírá o zásadu kulturního relativismu. V tomto významu

jednotlivé lokální kultury představují jedinečné a unikátní konfigurace artefaktů, sociokulturních regulativů, idejí, symbolických systémů a kulturních institucí, typických pro určitou společnost nebo sociální skupinu (Soukup, 2002, s. 9-19).

Pod vlivem situace dnešní společnosti, globalizace, homogenizace světové kultury a zároveň vzdmíhající se jiskře bojů za uchování národní identity a kulturní plurality je přirozené, že počet rozličných subkultur a alternativ neustále roste. K tomu Soukup (2000, s. 5) dodává, že: „vznik širokého spektra subkultur v rámci moderních společností spolu s nezbytností efektivně zvládat transkulturní komunikaci však před sociální a kulturní antropologií otevřel nové výzkumné pole. Tak jako dříve antropologové odjížděli na své mise za domorodci do Afriky, Asie a Tichomoří, studují dnes široké spektrum moderních subkultur – „kmenů“ mediků, anarchistů, důchodců, reklamních pracovníků, bezdomovců, narkomanů, farmářů nebo horníků.“

Ve *Velkém sociologickém slovníku* (Klener, 1996, s. 1248) pod heslem subkultura autoři uvádějí, že se jedná o „soubor specifických norem, hodnot, vzorců chování a životní styl charakterizující určitou skupinu v rámci širšího společenství, již je tato skupina konstitutivní součástí“ a zároveň vyzdvihují odlišnost subkultury od kultury dominantní. Což znamená, že subkulturou lze nazvat část většinové, respektive dominantní kultury, jež se však zároveň od této kultury distancuje a nese odlišné znaky nejen ve zmíněných oblastech, ale i kupříkladu ve vzhledu a stylu oblékání. Subkultura, jakožto segment společnosti, se může zásadně proměňovat v běhu času (například underground), či naopak zaujme pevné a neměnné postoje, limity a hranice.

Spolu s tématem subkultury lze často narazit na termín anomie, který zavedl francouzský sociolog Émile Durkheim (1998, s. 6) a označil jím „společenskou situaci, v níž byly zpochybněny panující normy a existující hodnoty. Dosavadní způsoby orientace ztrácejí závaznost a skupinová morálka je otřesena, stejně jako sociální kontrola“. Americký sociolog Robert King Merton (2000, s. 22) doplňuje, že „následkem anomie může jedinec prožívat pocity osamocení, bezmoci, dezorientace, nejistoty a frustrace.“

3.3 Squat, squater, squating

Termín squat pochází z anglického jazyka a doposud nezískal český ekvivalent. Přestože český undergroundový básník Ticho, jenž svého času působil i na legendárním squatu Milada a složil *Ódu na squattery*, zavedl pro squat český výraz *dřepník*, který se však neujal (Růžička, 2006, s. 84). Etymologicky sloveso squatovat pochází ze staré francouzštiny

a původní *esquatir* nebo *esquater* znamená zmáčknout, drtit. Při kolonizaci Severní Ameriky je z Francie vyexportován i tento pojem a nejprve označuje sednout si, dřepnout si, skrčit se. Později se k původnímu významu přidává i sloveso zachytit se, což se více blíží smyslu slova squat tak, jak ho známe dnes. V současnosti pod heslem squat významové slovníky nabízejí pestrou škálu slov od podstatných jmen dřepnutí, posazení, sed v dřepu, doupe malého zvířete, až po slovesa posadit se na bobek, nabourat se (do domu), neoprávněně obsadit, atd. V této práci se pod pojmem squat rozumí objekt, jež obývají squateři.

Obecně řečeno slovo squater označuje osobu, která neoprávněně obývá cizí majetek, nejčastěji budovu (squat). Přesněji charakterizovat členy této subkultury nelze, neb každý jedinec je zcela unikátní, a přestože vykazují některé společné prvky (nekonformita, sympatie k anarchistickým a autonomním myšlenkám, etc.), na generalizaci zde není prostor. Zůstaneme tedy pouze u strohého popisu, že squater je obyvatel místa, na které legislativně nemá nárok.

Squating, jak ho definuje německá profesorka politických věd Margit Mayerová (2013, s. 9), je stav, kdy osoba žije nebo využívá budovu bez souhlasu vlastníka. K této situaci dochází za různých okolností, které jsou různě motivovány. Podobně ho charakterizuje také její holandský kolega Hans Pruijt (2013, s. 17), který ještě dodává, že se tak většinou děje s cílem dlouhodobého užívání objektu. Squatingem je v této práci míněno jak pouhé obývání objektů, tak i činnosti a aktivity na takových místech vykonávané.

3.4 Historie squatingu

Squating jako takový je pravděpodobně starý jako lidstvo samo. Daleko před vznikem zákona či vlastnictví v dnešním slova smyslu naši prapředci pravděpodobně obsazovali na své pouti za potravou a příznivějšími životními podmínkami jakékoli vhodné prostory, na které narazili, ať již to byly prostory obsazované zcela nově či již dříve obývané a zvelebované někým jiným. Samozřejmě to zcela neodpovídá situaci dnešního squatingu, ale onen princip „využivej, pokud můžeš, nelpi, pokud nevyužíváš“ by zajisté šel aplikovat i v 21. století.

Také zejména v extrémních podmínkách typu válečných konfliktů, epidemií či přírodních katastrof, bývala obydlí běžně opouštěna a znovu zabydlována leckdy nezvanými hosty, leč ani toto nelze plně považovat za squating. Teprve až s civilizačním pokrokem byl vynalezen pojem soukromého vlastnictví a zároveň tím dal vzniknout i svému protipólu, znevažování a zneužívání sebe sama. První záznamy o nelegálních usedlících ve Velké Británii se datují již od druhé poloviny 14. století, nicméně historicky významná kapitola

squatingu se začíná psát takřka až o 300 let později, kdy skupina anglických protestantů, známějších pod termínem Diggers⁷, obsadila nejprve Saint George Hill (Vrch Svatého Jiří) a poté i další území ve Spojeném království. Společnými silami začali obdělávat získané plochy a prosazovat myšlenky komunitního života.⁸ Jako další squatersky významné období zmiňuje ve své publikaci *Squaty a jejich revoluční tendence* český publicista Vlastimil Růžička (2006, s. 18) 19. století v Severní Americe. Za první squatery jsou zde pokládáni lidé, kteří zakládali své farmy na neobsazených územích v době bojů mezi Severem a Jihem.

Z českého prostředí dozajista stojí za zmínku aktivita Františka Sauera a Jaroslava Haška, kteří roku 1919 společně založili organizaci zvanou „Černá ruka“, operující zejména na pražském Žižkově. Hlavní náplní tohoto nelegálního uskupení bylo vyhledávání, obsazování a následně předávání nepoužívaných prostor nemajetným dělnickým rodinám.⁹ Avšak teprve šedesátá léta 20. století, éra květinových dětí, znamenala výrazný rozmach squatingu. V době vzrůstajícího hladu po alternativních životních stylech se spolu s výkřiky „Flower – power“ a „Make love, not war“¹⁰ začínají množit i volání po návratu k hlubším lidským podstatám. Snaha o odlišení od majoritní společnosti vzdávající hold modlám konzumu, vyjádření nesouhlasu s tímto pojetím světa a zdůraznění kulturní a sociální stránky života s velkým důrazem na mezilidské vztahy a žití v přítomném okamžiku, to vše se skrývalo pod filosofií hnutí hippies. Pokud se toto zasadí do kontextu tehdejší doby, do eskalací studené války (prohlubování propasti mezi světem západním a východním, s tím spojené zbrojení obou bloků a zároveň populační exploze po druhé světové válce, která vedla k bytové krizi, počínající u sociálně slabší skupiny obyvatel), obsazování nevyužitých prostor nás asi nepřekvapí. Sic prvotní náboj squaterských hnutí měl převážně kulturně-sociální charakter, zároveň je spojovala i stránka politická, či spíše protipolitická. Ostře se vyhraňovali proti vládnoucímu establishmentu, přehnanému materialismu, tržnímu principu a ztrátě jakési lidské kolektivity. V následující dekádě na tyto myšlenky navázala anarchistická a punková scéna, kterou posléze zpestřují ještě stoupenci hnutí anarchoautonomního.¹¹

Rané squaterské počiny byly tedy vedeny převážně v západním světě, lze tedy s trochou nadsázky říci, že rozvoj squatingu kráčí ruku v ruce s moderním pojetím právního

⁷ Český překlad „kopáči, rubači“.

⁸ Elmbridge Museum, *The Diggers* [online]. [Cit. 14.9.2015]. Dostupné z <http://www.diggerstrail.org.uk/the-diggers/>

⁹ A2 [online]. Praha: A2, 2005 - [cit. 21.10.2015]. ISSN 1803-6635. Dostupné z: <http://www.advojka.cz/archiv/2005/1/potreba-i-protest>

¹⁰ „Síla květin“ a „Láska místo války“.

¹¹ Anarchoautonomní hnutí vzniklo v osmdesátých letech 20. století v Německu ve spojitosti s tamním anarchistickým prostředím. Hlavním úkolem je vytváření samosprávných skupin a zón ve společnosti. Podrobněji Fiala a kolektiv (1999, s. 170-174)

kapitalistického státu. Pro konkrétní příklad nemusíme chodit daleko, demonstrovat si to můžeme přímo na příkladu České republiky, kde lze první význačné squaterské aktivity zaznamenat až po pádu komunismu v roce 1989. Přestože za jakési předchůdce můžeme pokládat undergroundová hnutí sedmdesátých a osmdesátých let minulého století, o squatting jako takový se nejedná již z toho důvodu, že jeho principiálním znakem je odpor k tržní ekonomice kapitalistických států a soukromému vlastnictví, což se nikterak neliší od komunistického pojetí.

Svého pomyslného vrcholu dosahuje squatting, alespoň v tehdy „západní“ části světa, o desetiletí později, a to zejména v Německu, Holandsku¹², Dánsku a Španělsku. K určité revitalizaci dochází ještě v letech osmdesátých, kdy vzrůstá nejen počet squatů ilegálních, nýbrž i leckteré squaterské projekty se dočkávají částečné či úplné legalizace. Od poslední dekády 20. století zažívá squatting období útlumu a to především v důsledku neustále sílícího tlaku legislativy a policejních složek.

Zrod i vývoj squattingu se samozřejmě liší stát od státu, místo od místa. Ovlivňujících faktorů je mnoho, lze zmínit především historický vývoj daného území, životní úroveň obyvatel, jejich politické smýšlení a sociální citění, avšak stále zásadní roli hraje vedení dané země a postoj, jaký ke squaterské tematice zaujme. Škála možností je pestrá, od radikální represe přes němou či pouze polohlasně šeptající toleranci až po vytvoření určitých squatersky vstřícných legislativních změn.

3.5 Dělení squattingu

Přestože squatting jako subkultura vykazuje jakousi homogenitu, co se vyznávání alternativního životního stylu týče, nesouhlasu s tržní ekonomikou a establishmentem jako takovým, či prosazování sociální a kulturní roviny nad pouhý materialistický konzum, ani zde nelze plošně generalizovat. Každý squat si žije svým životem, rodí se, vyvíjí a popřípadě i zmírá svým vlastním osobitým způsobem, který mu vždy vtisknou osoby jej obývající.

Existuje mnoho různých úhlů, jak se rozhodneme nahlížet na téma squattingu. Patrně nejčastějším dělením squattingu je: „*Squatting jako způsob potřeby bydlení a squatting jako způsob potřeby kulturního a politického projevu.*” (Lowe, 1986 podle Pruijt, 2004) I tato bakalářská práce dělí squatting dle jeho nejčastějších motivací a směřování, rozšiřuje však nepatrně tuto základní segregaci a záměrně odděluje nejčastěji zmiňovaná témata. Přestože důležitost tohoto dělení nelze popřít, umožňuje alespoň částečně se zorientovat a pochopit

¹² Počty squatů v těchto zemích dodnes dosahují nejvyšších čísel a samotný squatting je částečně ošetřen i po stránce právní.

squaterskou scénu, v reálném světě se jen velmi zřídka lze setkat s čistou formou některých zde zmíněných kategorií. Ve valné většině případů se vzájemně prolínají, doplňují a ovlivňují.

3.5.1 Sociálně motivovaný squatting

Tento druh squattingu je pravděpodobně nejrozšířenějším, ačkoli může být leckdy neviditelný. Ať už se jedná o extrémní verzi, tzv. bezdomovecký squatting¹³, či o mírnější variantu, kdy sociálně slabší jedinci začínají obsazovat opuštěné byty a domy z finančních důvodů (nejčastěji lidé nezaměstnaní, na sociální podpoře či s minimální mzdou, svobodné matky) nebo případy, kdy si jedinci volí squaterský způsob života, přestože mají i jiné možnosti (bydlet u rodičů či příbuzných), kterých však z rozličných, často velmi osobních, důvodů nechtějí využívat.

Týká se tedy pouze potřeby a možnosti bydlení a takovéto squaty nevykazují žádné známky aktivismu. Často jsou obsazované pouze na určitá období roku (zima) a jejich obyvatelé mnohdy nejeví zájem o revitalizaci, zvelebování či přinejmenším udržování stálých podmínek obývaných ploch, ani s nimi nemají jiné dlouhodobější záměry. S obdobným typem squattingu se leckdy pojí také temná stránka kriminálního podsvětí. Ať již ve formě různých shromaždišť kradeného zboží, překupních center či výroben narkotik. Tyto a obdobné sociálně-patologické jevy je dozajista třeba řešit, avšak zcela jistě to nevypovídá nic o squattingu jako takovém.

3.5.2 Socio-kulturně motivovaný squatting

V tomto případě se již nejedná o obsazování budov pouze z důvodu absence vlastního bydlení. Zpravidla je zde za cíl stanoven vznik autonomního socio-kulturního centra, o který se stará komunita lidí, kteří v něm častokrát naleznou i (dočasný) domov. Záleží na konkrétním squatu a účelech a záměrech lidí jej obývajících, jaký smysl své nové domácnosti vdechnou.

Ve valné většině případů socio-kulturně orientované squaty nabízejí pestrou škálu nejen kulturního vyžití. Od koncertů všelijakých hudebních žánrů, výstav, divadelních kusů a autorských čtení až po workshopy či benefiční akce. Vstupné je často dobrovolné popřípadě za symbolickou částku, stejně tak je tomu leckdy i v případě ceníku dostupných jídel a nápojů. Také veškeré opravy, úpravy a práce potřebné k plynulému fungování squatu a jeho

¹³ Jedinci bez domova obsazují prostory čistě z existenciálních důvodů, z potřeby bydlet.

aktivit jsou v drtivé většině založeny na dobrovolné a dobrovolnické bázi. Jeho obstarávání a zařizování tedy leží převážně na bedrech squaterů a je podporujících. Avšak v dnešní době moderní technologie (a tedy mnohem snáze dostupných inspirací a návodů) a neustálému vzrůstu zájmu o kulturu DIY¹⁴ lze realizovat velmi široké spektrum nápadů za minimální, leckdy doslova nulové, náklady.

Přestože takto založené squaty povětšinou deklarují otevřenost, rovnost a svobodu, není to tak, že by se tam mohl přistěhovat kdykoli kdokoli. Zejména již zavedené squaty mají často přesná pravidla a řád, leckdy i politický náboj, jež platí pro všechny obývací a která je třeba vyznávat a ctít, pokud tamní squater touží zůstat tamním squaterem. Výjimkou také nebývají oddělené prostory bydlících squaterů od prostor sloužících ke kulturním či jiným akcím. To vše je vcelku logicky zdůvodnitelné, pro squatery je squat domovem, sice alternativně zavedeným a udržovaným, ale stále domovem, čili místem klidu, odpočinku a bezpečí. To že tyto běžné hodnoty, které v domově hledá patrně každý, jsou ještě navýšeny o vědomí sounáležitosti, komunity, spolutvoření a spoluudržování, je snad možno považovat pouze za klady.

3.5.3 Eticky a politicky motivovaný squatting

Že se stále nežije v ideální společnosti, přestože životní podmínky jsou nadprůměrné, je asi patrné. Že stále existují problémy, sice různého žánru a různých dat narození, také nikdo popírat nebude. S řešeními těchto potíží to není jinaké. A to, jak se této svízelnosti ujmou lidé, záleží opět pouze na jejich aktivitě/pasivitě a kreativitě v průniku s racionalitou jedinců.

Eticky či politicky motivovaný squatting je jedna z možností, jak na různé životní nesnáze a nespravedlnosti poukázat. Obsazovatelé se svými činy snaží zdůraznit nějaký konkrétní problém, ať již na poli etickém (diskriminace, rasismus, porušování lidských práv) či politickém (znepokojivá sociální a bytová situace, korupce, spekulace). Důležité je být vidět a slyšet, viděn a slyšen, takovéto obsazování zhusta provází výrazná až provokující hesla a transparenty a celková snaha o medializaci a získání pozornosti. Často se jedná pouze o nárazové obsazení budovy s cílem vyburcovat veřejnost i odpovídající orgány státní moci, aby danou potíž vzali na vědomí a začali dle toho jednat. Budovy tedy zpravidla nebývají obsazovány s dlouhodobou perspektivou a jasným programem, avšak i již zavedené a fungující squaty povětšinou mají své eticky či politicky zaměřené složky.

¹⁴ „Do it yourself“ český překlad „Udělej si sám“ či „Vytvoř si sám“ – jedná se povětšinou o návody a nápady, jak si vyrobit popř. vylepšit či esteticky upravit takřka cokoli. Úroveň náročnosti jednotlivých návodů se velmi liší, avšak esenciální je fakt, že je to míněno pro kohokoli, komu se chce tvořit, a nevyžaduje se žádná profesionální podpora.

Forma protestu nemusí být vždy tak drastická. Asi nejpůvodnějším a nejčastějším způsobem vyjádření se k této otázce bývají tzv. happeningy¹⁵, příležitostné setkání či mimořádná shromáždění, a různé kulturní performance. Tato strategie má vícero pozitiv. Nejenže není třeba velkého počtu účinkujících pro zaujetí médií i kolemjdoucích, ale také mají obdobné akce mnohem větší potenciál se zapsat do vědomí lidí pozitivně, ukázat světlou stranu squatingu, ne pouze demonstrace, policejní zásahy a vyklízení. Kladně lze také hodnotit hravost a kreativitu těchto akcí, stejně tak jako nalezení společných argumentů a prohloubení pocitu vlastní identity. Jako negativum lze uvést časté případy nepovšimnutí a opomenutí médií i širokou veřejností, možná právě pro svou nevelkou účast a neagresivnost. Přestože akce může upozorňovat na důležitý problém, přinášet zajímavé postřehy či jinak obohacovat, apatie a lenost člověka povylézt z pohodlí vlastní bubliny bohužel často převáží.

Happeningy se konají jak spontánně, tak i každoročně při nějaké význačné příležitosti a čím dál častěji se ústředním motivem těchto setkání stává fakt, že bydlení se více točí okolo množství financí mu obětovaných, než okolo lidských práv a důstojnosti. Zajímavým podnětem k zamyšlení je též informace, že mnohé nevyužívané budovy jsou ve vlastnictví obce či státu, jehož občané neustále rozšiřují řady lidí bez domova.

3.5.4 Demisquating - polosquating¹⁶

Tento pojem označuje situaci, kdy objekt je obsazen po předchozí dohodě s majitelem. Ten je tedy seznámen s plány využití prostoru a souhlasí s nimi. Povětšinou z důvodu neschopnosti svůj majetek využívat (ať se již jedná o neschopnost finanční, časovou či energetickou) dává svolení k užívání třetím osobám. Tito demisquateři jsou zde buď zcela zdarma, či formě nájmu dávají hmotnou podobu (podíl z úrody, umělecké výrobky, zakonzervování či opečovávání nemovitosti) nebo za symbolický nájem. Demisquating lze považovat takřka za optimální řešení, bohužel možná proto se s ním v praxi setkáváme jen zřídka.

¹⁵ Dnes pod tímto termínem rozumíme převážně společenská setkání angažovaných osob, přestože dle Artlistu happening označuje způsob uměleckého výrazu, který se formuje náhodným rozvíjením děje formou inscenované události za účasti umělce i diváků – účastníků happening, a původce slova, Allan Kaprow, definoval happening jako “soubor událostí předváděných nebo vnímaných po určitou dobu a na více místech...” (Ludvík Hlaváček, *Happening* [online] [Cit. 1.10.2015]. Dostupné z <http://www.artlist.cz/en/keywords/happening-100107/>)

¹⁶ Zde se autorka odkazuje na ústně podané informace od squaterů, oficiální definici se nepodařilo nalézt.

3.6 Victor Turner a koncept *communitas*

Na počátku 20. století napsal francouzský antropolog, religionista a etnolog Charles-Arnold Kurr Van Gennep dílo *Les rites de passage (Přechodové rituály)*. V něm se zabývá klasifikací rituálů, přičemž se nezajímá toliko o detaily jednotlivých obřadů, jako spíše o jejich významy a sekvence. Pod pojmem přechodový rituál zde autor rozumí jakýkoli obřad provázející přechod z jednoho stavu do druhého, z jednoho světa do jiného a jehož průběh se dělí do tří po sobě následujících fází: fázi odloučení (preliminární), fázi pomezí (liminární) a fázi přijetí (postliminární), tyto kategorie bývají však zřídka rovnoměrně rozvinuté (Gennep, 1996, s. 19).¹⁷

Na Gennepův odkaz následně navazuje i britský antropolog skotské národnosti Victor Witter Turner, jenž svůj akademický zájem postupem času koncentruje zejména na prostřední – liminální fázi. Svou vědeckou kariéru započal zkoumáním zambijského kmene Ndembuů, v první etapě svého výzkumu však nepřikládal rituálům zdaleka takový význam,¹⁸ spíše na ně nahlížel jako na pouhé mechanismy korigující sociální napětí ve společnosti, jakési „sociální lepidlo“ (Turner, 1996, s. 291).

Teprve postupné uvědomování si své pozice vnějšího pozorovatele, přestože Turner rozuměl jazyku i reáliím ndembuského kmene, a vzrůstající touha opravdu porozumět tamní kultuře zavedla badatele k účasti a k hloubkovému studiu ndembuských rituálů. Pochopení, že rituály jsou nedílnou součástí ndembuského společenství a že právě ony umožňují porozumět i dříve neuchopitelným aspektům kultury, vytyčuje další směr výzkumníkovy cesty. Nejvíce se zaměřuje na druhou – liminální fázi rituálu. Pomezí neboli latinsky limen je hraniční etapa mezi dvěma stádii jedince a právě v tomto období spatřuje Turner zdroj moci rituálu, jeho esenci. Toto stadium se vymyká jakýmkoli strukturám, ty jsou potlačeny a účastník se ocitá v antistruktuře.

Zatímco tradiční společnost se vyznačuje poměrně jasnou strukturovaností rolí, vztahů a hodnot, rysy liminarity či liminárních osob jsou značně mlhavé. Tyto bytosti se nacházejí kdesi v kulturním meziprostoru, kde „již nejsou tam a ještě nejsou tady“. Zároveň jsou očištěni od veškerých znaků sociální diferenciacce (popř. jsou tyto znaky utlumeny či zarovnány na stejnou úroveň), a tak často vzniká jakési spolubratrství, souputnictví, pocit

¹⁷ První fáze značí vystoupení ze staré struktury, prostřední fáze pobyt „na pomezí“ a konečně třetí fáze znamená začlenění se do struktury nové (Gennep 1997, s. 27).

¹⁸ Turnerův počáteční nezáměr o rituály je vcelku logicky zdůvodnitelný. Rhodes-Livingstonův ústav, pro který Turner výzkum prováděl, byl především sociologický, interestoval se zejména o otázky právních a politických systémů, organizačních principů společnosti, migraci, hospodářství apod. Převládala tedy čistě funkcionalistický přístup, kde rituály mají až druhořadý význam a tudíž ani jejich výzkum nebyl považován za prioritu. Ku příkladu studie prováděná Turnerem spolu s jeho ženou Edith v letech 1950-1954 byla zaměřena na schopnost navázání dobrých vztahů mezi domorodci a přistěhovalci. (Martin Vraštil, *Victor Witter Turner*, [online] [Cit. 1.10.2015]. Dostupné z: <http://www.antropowe.cz/cs/victor-witter-turner-prubeh-ritualu>)

sounáležitosti se „stejnými“ bytostmi. Toto posvátné společenství nazývá Turner *communitas*. Jedná se o nestrukturovanou společnost a jeden z možných modelů lidské interakce. Jako čtyři hlavní kritéria *communitas* Turner zmiňuje sociální poníženost, posvátnost, stejnorodost a egalitářství (Turner, 2004, s. 97). Tento typ lidského soužití (antistrukturní, undergroundové, nematerialistické) vzniká samovolně a napříč takřka celými lidskými dějinami. Lze tedy konstatovat, že tento koncept hierarchicky sobě rovných, ale nějaké obecné autoritě podřízených, osob bez jakýchkoli sobeckých snah, sdílejících jednotnou vizi a společně mířících k jakémusi jednotnému vyššímu cíli, je vcelku běžnou humanistickou utopií.

Turner (2004, s. 120) rozlišuje tři základní typy *communitas*: existenciální (spontánní), normativní a ideologické. Jako existenciální *communitas* lze označit veškeré rovnostářské komunity sledující společný cíl a „*hledající proměňující prožitek, který jde ke kořenům bytosti každého člověka a v těchto kořenech nachází něco hluboce společného a sdíleného*“ (Turner, 2004, s. 135). Jedná se o spontánní a společensky přechodné uskupení. Sem Turner řadí v předindustriálních společnostech tajemnou moc seslanou bohy či předky, v moderních dobách kupříkladu hnutí hippies spolu s jejich předchůdci beatníky. Přestože existenciální typ *communitas* je prvotní, s postupem času je tento modus donucen vybudovat si vlastní strukturu a společenský systém, čímž dochází k institucionalizaci a tudíž přerodu existenciální *communitas* v normativní. Důvody zpravidla bývají působení času, rozšiřování řad členů a vliv okolní strukturované společnosti, od které se normativní *communitas* stále diferencují, zejména v neutilitárních cílech, avšak zároveň již nabývají organizované struktury. Jako příklad tohoto přechodu Turner zmiňuje katolický řád františkánů či iniciační období noviců kmenových uskupení Ndembuů (Turner, 2004, s. 137-149).

Třetím typem je ideologická *communitas*. Jejím základem je rovněž existenciální *communitas*, vyhraňuje se však ještě ideologickými názory o lidském soužití a předkládá podmínky společenského optima. Majoritní společnost je vnímána jako chaotická, bez struktury a bez vyššího cíle. Charakteristický je akcent na vyznávání univerzálních lidských hodnot jako například rovnost člověka člověku, a to jak na poli světském, tak i před Bohem, spravedlnost, bratrství, mír, láska, aj. Časté je také následování společné vize, absence majetku, pohlavní zdrženlivost, prostost a uniformovanost oděvu, soulad s přírodou, mlčení apod. Elementárními prvky však zůstává nepřítomnost společenského postavení a hodností, sociální rovnost a nerozlišování dle míry hmotných statků.

Průnik tohoto konceptu se světem *squatingu* není zcela jednoznačný. Přestože přechodovost a rituální prvky egalitářství a jakéhosi sociálního ponížení (či alespoň

vyloučení) pozorovat dozajista lze, posvátnost je již věcí zcela individuální a o stejnorodosti lze také silně polemizovat, byť určité spojující elementy squaterů přítomny jsou.

4. Praktická část

„You must be the change you wish to see in the world.“

Mohandas K. Gandhi

Praktická část práce je založena na kvalitativním výzkumu, jenž vychází primárně z vlastního terénního výzkumu a polostrukturovaných rozhovorů vedených se členy squaterské subkultury. Následnou analýzou a kategorizací získaných dat byla vygenerována témata relevantní pro dosažení cíle práce. Ta byla interpretována a doplněna nabytými poznatky ze squaterského prostředí. V první části je zde nejdříve představeno místo terénního výzkumu – Autonomní a sociální centrum Klinika. V druhé části je popsána reflexe samotného výzkumu a následně jsou získaná data analyzována a interpretována, čímž lze nahlédnout na postoje, názory a zkušenosti příslušníků squaterské komunity.

4.1 Autonomní a sociální centrum Klinika – místo realizace terénního výzkumu

Co se české squaterské scény týče, můžeme datovat moderní squaterské počátky již do dvacátých let 20. století, kdy se začaly obsazovat prostory po nevrátivších se z první světové války a obětech tehdejší nedokonalé lékařské služby. Avšak v pravém slova smyslu se squatting začíná rozmáhat až v období po Sametové revoluci. Proč tomu tak nejspíše bylo, je zmíněno v kapitole Historie squattingu.

Jako první zmíněný čin se uvádí pražský Dům U divého muže, kde měla sídlo Linhartova nadace¹⁹ se svým kulturním centrem a jenž byl, po vypršení nájemní lhůty, obsazen skupinou squaterských průkopníků. V jejich šlépějích poté následovaly projekty typu Zlatá loď, Bud'ánka, Sochorka, Papírna, Ladronka, Milada, Šafránka a další. Z mimopražského obsazování zmiňme alespoň brněnskou Novou Zahradu, Husovice, Tuřany a Pisárky, a jako zástupce ostatních měst hotel Varšava v Trutnově, Zelenou louku tamtéž, Třináctku v Žirči a plzeňskou Galerii Exist. Squaterské aktivity lze však nalézt i v dalších městech a obcích České republiky, namátkou Teplice, Bohumín, Debrné, Karlovy Vary, Dvůr

¹⁹Posláním Linhartovy nadace je otevřená komunikace mezi uměleckou komunitou a širokou veřejností, povznesení všeobecného kulturního vědomí, hledání kulturní kontinuity v současném umění s důrazem na podporu všeho nového, právě zrozeného. Linhartova nadace nepřipouští jakoukoli formu diskriminace kvůli rase, pohlaví, etnické příslušnosti, věku, sociálnímu postavení, výši peněžních prostředků, kvůli vyznání, politickému přesvědčení, fyzickému vzhledu nebo mentálnímu či fyzickému handicapu. Nadace je přesvědčena o nenásilných prostředcích prosazování. (Linhartova nadace, *Z historie Linhartovy nadace* [online]. [Cit. 1.10.2015] Dostupné z <http://linhartovanadace.cz/text/default/2>)

Králové, Moravský Krumlov aj. Celkové počty polistopadových squatů mluví o zhruba třicítce obsazených budov, avšak pokud se započítají i objekty obsazené krátkodobě či velmi krátkodobě (den, pár dní) je možné se dostat až na trojmístné číslo.

Jelikož však většina nejen informátorů, ale i squatových zkušeností autorky práce, je neodlučně spjata s nejnovějším projektem squaterského světa, s projektem pražské Kliniky, budou předešlé squaterské činy ponechány stranou a zaměří se pouze na toto žižkovské sídlo.

4.1.1 Exkurs do historie ASC Kliniky

Budova Kliniky se nachází v Jeseniově ulici, číslo popisné 60, Praha 3. Kdysi sloužila společnosti a hrála svou roli plicní polikliniky, avšak to se posléze mění a od roku 2009 Klinika naplno zeje prázdnotou. Začíná zarůstat, chátrat a stává se tzv. tranzitním místem, kde nacházejí útočiště lidé bez domova a drogově závislí. Situace zdaleka není optimální a nejeví se žádné snahy stav zlepšit. Budova je ve vlastnictví státu, respektive Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových (ÚZSVM) a staré známé „patří všem, nepatří nikomu“ se opět prolíná do reality. Roky běží a zdá se, že nikoho příliš netrápí, že budova leží ladem a čas si na neopatrovaném majetku vybírá svou daň.

To se mění v sobotu 29. 11. 2014, kdy skupina lidí z občanské iniciativy Klinika obsazuje prázdný objekt s plánem založení autonomního sociálního a kulturního centra. Zároveň předkládá Magistrátu hlavního města Prahy, Praze 3 a vlastníkovu budovy projekt na plánované využití žižkovských prostor. Současně s tím probíhají na Klinice hloubkové čistící práce, jsou vyvezeny a odvezeny stovky kil odpadků, celá budova je vyčištěna od výkalů, injekčních stříkaček a řádně vydezinfikována, to vše na vlastní náklady dobrovolníků.

3. 12. 2014 se Klinika kulturně otvírá veřejnosti a za svou premiéru si volí Sousedskou slavnost, odpoledne plné přednášek, diskusí, výstavy a pohoštění, ale zejména přiblížení sebe sama veřejnosti. Na postoji zástupců úřadu to však nic nemění, odmítají s iniciativou jednat a vznášejí ultimátum na opuštění budovy. Dne 9. 12. 2014 je za pomoci třech antonů těžkooděnců „rychle a poklidně“ budova vystěhována. „*Majitel zkrátka přišel s tím, že tam ty lidi nechce. Po jejich odvedení začal se zajišťováním budovy.*“ Sděnila k situaci mluvčí pražské policie Jana Rösslerová.²⁰ Svě jednání ÚZSVM zdůvodňuje tvrzením, že pro budovu najednou našel využití, prý o ni jeví zájem Generální inspekce bezpečnostních sborů (GIBS).

²⁰Martina Vyroubalová, Adam Váchal, *Policisté na příkaz státu vyvedli squatery z vybydlené plicní kliniky* [online] Poslední změna 9.12.2014. [Cit. 1.10.2015]. Dostupné z: http://praha.idnes.cz/squateri-plicni-klinika-praha-dkj-/praha-zpravy.aspx?c=A141209_124246_praha-zpravy_mav

Nicméně občanská iniciativa to nehodlá jen tak lehce vzdát. Po dobu své krátké existence stačila získat sympatie místních lidí i široké veřejnosti, za Klinikou se postavila i nejedna známá osobnost, včetně politických aktérů. Čtyři dny po vyklizení je svolána demonstrace na podporu projektu a účast je hojná – 500 až 1000 lidí.

KLINIKA ZŮSTANE!

9. 12. kolem poledne bylo autonomní sociální a kulturní centrum vyklizeno policií. Pokud si myslíte, že Klinika je smysluplný projekt, za který je potřeba bojovat, pak ji přijďte podpořit na solidární demonstraci.

Vezměte s sebou hudební nástroje, žonglovací potřeby, masky, kostýmy... zkrátka cokoli, co z průvodu udělá barevný živý organismus – stejný, jakým se snaží být i Klinika.

Město má patřit lidem, domy mají být užívány! Pojďme se spolu projít po Žižkově!

13. 12. 14:00 Jiřího z Poděbrad

Lajkovat na Facebooku nestačí. Situace si žádá reálné činy, takže v neděli následuje veřejná brigáda v zahradě i na baráku.²¹

Celý průběh demonstrace byl poklidný a teprve po oficiálním ukončení průvodu zhruba třicet účastníků násilím vniklo do již zabezpečeného objektu. Většina však záhy budovu opustila, pár jedinců bylo vyvedeno policií. Aktivisté se následně znovu shromáždili před vstupem do budovy, ale po opětovném vyzývání k odchodu se s přicházejícím večerem skupina rozpustila.

Po tomto kroku se dění zaseklo na nekonečných jednáních a úřednických záležitostech a rozseknuto je až o více než měsíc později, to již s vidinou možnosti dočasného, ale možná i trvalého návratu do budovy. 24. 1. 2015 je zorganizován Den pro Klinikou, jenž v obecnějším rámci apeluje na dekriminální squatingu, v konkrétnějším kontextu žádá o návrat do prázdných prostor Kliniky a pokračování předčasně ukončených aktivit. Den pro Klinikou začíná další demonstrací a pokračuje bohatým kulturním programem

²¹Oficiální text pozvánky na facebook.com (Solidarita, *Demonstrace na podporu Autonomního sociálního centra Klinika* [online] Poslední změna 11.12.2014. [Cit. 1.10.2015]. Dostupné z <http://solidarita.socsol.cz/2014/akce/demonstrace-na-podporu-autonomniho-socialniho-centra-klinika>)

v podobě hudebních koncertů, divadel, básnických recitací a promítání. Jen v Praze se program odehrává na více než patnácti místech, akce na vyjádření solidarity se odehrávají ale i v dalších městech jako Brno, Ostrava, Plzeň, Pelhřimov, Žďár nad Sázavou, Bečvarý a dokonce i na slovenské straně v Žilině a Košicích.

Díky podpoře takto široké základny, spolu se slavnými či význačnými osobnostmi české scény a dokonce i médií, projekt občanské iniciativy nakonec vyhrál nabídku ve veřejné soutěži a ode dne 2. 3. 2015 opět operuje na Klinice. Bohužel však ani toto nelze považovat za kýžený happy ending, neboť budova nyní spadá pod patronát GIBSu a sic mají nynější obyvatelé Kliniky smlouvu podepsanou do března 2016, její osud stále stojí na poněkud vratkých nohou a jaký nakonec bude, zodpoví jen čas.

4.1.2 Co/Kdo je Klinika?

*Autonomní sociální centrum Klinika je komunitní, nekomerční a samosprávný projekt, který se snaží kriticky vymezit vůči „normálnímu“ fungování v kapitalistické společnosti.*²²

Sociální centra nejsou, především v západním světě, nic neobvyklého. Každé město potřebuje hledat cesty jak skloubit své prostory s každodenním životem svých obyvatel a Praha není žádnou výjimkou. Zejména ze své momentální pozice jednoho z nejlukrativnějších evropských měst a s tím spojeného růstu cen nájmu a nemovitostí se zde čím dál více setkáváme s přístupem založeným čistě na tržní logice ziskovosti. To komplikuje situaci velké části nepřilíš movitých občanů a především pro ně by měly být k dispozici prostory založené nikoli na má dáti/dal, nýbrž na dobrovolnosti, neziskovosti a nekomerčnosti. Prostory, kde se narušuje krusta zjetého představení o odborných profesionálech připravující kulisy společenského dění a pasivních divácích pouze sledujících podívanou na jevišti. Místa kulturní, sociální a politické angažovanosti, kde myšlenky a projekty často přesahují úzký individuální zájem. „*Praha potřebuje místa a prostory, kde se lidé scházejí jakožto občané a ne jako spotřebitelé, protože taková místa a prostory jsou nezbytná pro rozvíjení participativní přímé demokracie.*“²³

4.1.3 Proč Autonomní sociální centrum? (ASC Klinika)

Autonomie – neboli funkční samostatnost, samospráva, svébytnost – v případě Kliniky značí, že o provozu a fungování rozhodují ti, kteří Kliniku spoluutváří. Klinika se

²²Propagační materiál ASC Klinika

²³Projekt: Autonomní sociální centrum Klinika [online]. [Cit. 1.10.2015]. Dostupné z <http://451.cz/projekt.pdf>

distancuje od státních dotací, grantů i darů založených na reciprocitě, neb to vše znamená omezení vlastní autonomie. Deklamuje, že byla vybojována lidmi pro lidi a že funguje tzv. zdola. Veškeré činnosti jsou samosprávné a dobrovolné, založené na dělbě úkolů. Usiluje o nezávislé vztahy a rovnost (nejen) mezi členy kolektivu. Stavebním kamenem celého fungování je plénum, konané každou neděli, kde se řeší vše od pravidel a řádu Kliniky po rozdělení služeb na úklid.

Klinika se neřídí principem ziskovosti. Je založena na dobrovolné, ne finančně hodnocené, práci a nabídka jejích aktivit se odvíjí primárně od potřeb a přání lidí, jak v ní žijících, tak široké veřejnosti. Umožňuje lidem setkávání, vzdělávání a rozvíjení se, stejně jako zábavu a umělecký prožitek, a to na bázi jiné než tržní logiky. Nabízí lidem místo klidu a bezpečí, přestávku od nekonečného kalkulování a přepočítávání „vyplatí nebo nevyplatí se mi to?“, nevidí v ostatních lidech konkurenty a v sobě samých podnikatele se svým vlastním životem. Naopak, klíčové hodnoty spatřuje ve sdílení, dohodě, spolupráci a vzájemné pomoci. Centrum, střed nikoli střet, zázemí, kde se mohou lidé setkávat, vzájemně se obohacovat a společně tvořit kulturní, sociální a politické aktivity. Klinika poskytuje místo socializace, kde se potkávají jedinci často z odlišných společenských skupin, s odlišným kulturním zázemím, ale kde být jiný není důvodem k opovržení a zavrnutí. Apeluje na rovnost mezi lidmi, ať je již vaše kůže, rasa, pohlaví, věk, náboženství či sociální postavení jakékoli.

Slovy členů iniciativy: *„Město potřebuje prostory, kde se budou lidé scházet a potkávat jako aktivní občané, ne jen jako pasivní spotřebitelé. A takovým prostorem by centrum mělo být.“²⁴*

4.1.4 Hodnoty ASC Kliniky

Jak vyplývá již z názvu projektu, hlásí se Klinika především k autonomii. Zastává názor, že ne vše musí být pod drobnohledem a kontrolou shora, což v době nesmyslného množství různých regulí, nařízení, vyhlášek, norem, kvót a kontrol jejich dodržování je minimálně nevšední. Také poukazuje na fakt, že cenné, užitečné nápady a projekty často nevznikají perem vysoce postavených jedinců odříznutých od reality svým platovým ohodnocením a sociální bublinou, nýbrž lidmi tu onu konkrétní záležitost prožívajícími, ty ony konkrétní problémy řešícími. A že to leckdy může být na společenském okraji či ve společenském podzemí.

²⁴ ASC Klinika [online] [Cit. 27.9.2015]. Dostupné z: <http://klinika.451.cz/page/12/>

Dalším pilířem Kliniky je demokracie, a to i přesto, že, dle členů iniciativy, se z tohoto slova „...v nedávné minulosti stal vyprázdněný pojem a fíkový list kapitalistické dominance a koloniální nadvlády.“²⁵ Pro Kliniku demokracie neznamena název politického uzpůsobení naší republiky ani odcizený parlament. Jedná se o společné každodenní rozhodování o problémech, jež se nás dotýkají. Není to pouhý pravidelně konaný volební rituál, nýbrž volení 365 dní v roce, a to ne pouze jedenkrát denně.

Důležitým prvkem hodnotového žebříčku Kliniky je také rovnost. Rovnost člověka člověku. Odmítá veškeré formy diskriminace, nejen genderovou, etnickou, náboženskou, ale i sociální. A to nejmarkantněji v otázce bydlení. Neschvaluje nastavený systém měřící dle finančních zdrojů. Deklaruje, že právo na určování podoby místa bydlení by měl mít každý, kdo v něm naplňuje své potřeby, a to bez ohledu na naditost své peněženky. Namítá, že v dnešní době jsou na jedné straně skupiny obyvatel společensky vylučovány, zatímco materiálně zabezpečení jedinci v zájmu svých podnikatelských cílů přetváří města k obrazu svému. A kolikrát bez protestu či alespoň povšimnutí ze strany běžných občanů.

Solidarita, ať již s lidmi z poslední příčky společenského žebříčku či aktuálně s uprchlíky z Blízkého východu, zaujímá významný post v hodnotách Kliniky. Stejně tak sdílení a otevřenost. Klinika odmítá iluzi, že chtít víc než ostatní je přirozené a praktické, že soukromé vlastnictví je nosným sloupem svobody a demokracie. Zastává názor, že dělit se s druhými je lidské a normální a že by to tak být mělo. Zároveň dodává, že vzhledem k ekologickému a ekonomickému vývoji planety to je i nezbytné.

Klinika vyzývá k přímé akci a politické angažovanosti. Tvrdí, že *radikální prostředky a nestandardní formy politiky jsou součástí cest k novým cílům*²⁶. Vědomé provokování a střet se zákony a nastavenými konvencemi společnosti ve jménu legitimních cílů nevnímá jako ohrožení, ba spíše jako možnost se posunout dále, blíže svým občanům a jejich potřebám a touhám. Koneckonců většina moderních výdobytků, jako svoboda slova, náboženského vyznání či volební právo žen, je zásluhou revolt a překročení nějakých dříve platných pravidel a ustanovení. V přímé akci Klinika vidí rozhodující krok při znovuzískávání osobní moci nad společenským životem, jakousi kontrolu směru, jakým společnost kráčí, ale hlavně v něm spatřuje nové uvědomování si vlastní individuality a osobitosti, což je ústředním bodem pro každé opravdu svobodné společenství.

V neposlední řadě je pro Kliniku stěžejní politika, chápe ji jako neoddělitelnou součást každého lidského života a také veškeré své aktivity chápe jako segment svého politického počínání. Navzdory distancujícímu se přístupu majority od politického dění

²⁵ Propagační materiál K čemu se hlásíme/Na čem stojí Klinika

²⁶ Propagační materiál K čemu se hlásíme/Na čem stojí Klinika

a převládajícímu názoru, že „politika je svinstvo“ a že je tedy radno držet sebe a svůj žejdlík ležáku od takovéto věci co nejdále, chápe Klinika politizaci zdola jako nástroj zapojení obyčejných lidí do utváření podoby a chodu společnosti. Zároveň si je však vědoma reálné situace a nehodlá bojkotovat jednání s nynějšími jedinci u moci z pouhého nesouhlasu se zavedenými praktikami a jimi předkládanými způsoby, zaujímá otevřený postoj a hodlá nacházet schůdnou stezku, neustále balancujíc a snažíc se neztrácet své ideály, ale ani kontakt se skutečností. Přeje si, aby squatting neskončil jako pouhá „*nejasná hrozba z jiného vesmíru*“, nýbrž aby se z Kliniky stala jakási laboratoř nových politických a sociálních vztahů, alternativních směrů uměleckých i světských, a zejména propojování levicového aktivismu se zájmy a požadavky místních lidí. Jaké výsledky tento sociální experiment přinese, je těžké predikovat, avšak všechny zmíněné hodnoty by dozajista měly být obsaženy v základech každé zdravé společnosti.

4.1.5 Plánované aktivity

S využitím prostor Kliniky má její kolektiv spoustu plánů, ať již naplno zajetých v provozu, v počáteční fázi či ještě pouze v hlavách případně na papírech iniciátorů. Ze soudku společenského a sociálního dění se jedná především o kavárnu, lidovou jídelnu, knihovnu a infoshop. Dále využití pozemku na komunitní zahradu a dílnu, jejíž součástí má být kupříkladu cyklodílna či svářečské workshopy. Také zde můžeme nalézt freeshop²⁷, Mamatata klub – alternativní sdružení rodičů s dětmi zaměřené na tvořivost a rozvoj sociálního vnímání – či jednoduše zázemí pro iniciativy, spolky a občanskou angažovanost.

Důležitou součástí programu v ASC Klinika je také vzdělávání, ať již ve formě LŽU (Lidová žižkovská univerzita)²⁸, různých workshopů, dílen či kurzů filmového dokumentu, jazykových znalostí, sebeobrany, přežití ve městě i divočině, ekologického chování aj.

V hledáčku je taktéž tělocvična, jakási alternativní obdoba fit-centra, jež by nabízela nejen tělesný, ale i duševní rozvoj. Stejně tak sál pro pořádání hudebních, divadelních

²⁷ Freeshop - obchod zdarma - je komunitním místem zacíleným na podněcování k myšlenkám recyklace, opětovného využívání a spolupráce. Všechny věci jsou zde poskytovány komukoliv, kdo o ně má zájem, ať už se jedná o oblečení či praktické a využitelné věci. To, co lidé nepotřebují mohou přinést a co potřebují, si zase mohou odnést. (Projekt: *Autonomní sociální centrum Klinika* [online]. [Cit.1.10.2015]. Dostupné z <http://451.cz/projekt.pdf> <http://451.cz/projekt.pdf>)

²⁸ LŽU je veřejná série přednášek, seminářů a debat lidí z akademické a neakademické sféry. Vzdělávání, diskuse a kultivaci kritického myšlení považujeme za důležité a je třeba stírat bariéry mezi odborným a expertním věděním, které se pěstuje na univerzitách a laickým věděním, podřízeném tomuto expertnímu. Přednášky a semináře se budou věnovat tématům politickohistorickým, kulturně politickým, literárním, hudebním. Důležitou součástí LŽU bude i projekt historie Žižkova zdola, který má za cíl podrobně se věnovat bohaté a nepsané historii této jedinečné pražské čtvrti. (Projekt: *Autonomní sociální centrum Klinika* [online]. [Cit. 1.10.2015]. Dostupné z <http://451.cz/projekt.pdf> <http://451.cz/projekt.pdf>)

a filmových produkcí, pro autorská čtení či pro příležitostné expozice fotografií a jiných výtvarných děl a meditační místnost.

Opominout nelze ni rovinu sociálního bydlení, tzv. co-housingu²⁹. ASC plánuje poskytovat bydlení pěti až sedmi lidem, kteří by se zároveň podíleli na jeho provozu. Na příkladech ze zahraničí lze vyzorovat, že takovéto spojení je efektivnější, usnadňuje veškeré fungování, snižuje náklady a nabízí alternativu, jak se vyvázat ze smyčky závislosti na grantech a dotacích.

²⁹ Cohousing je možné přeložit např. jako blízké sousedské bydlení/ spolu-bydlení. Cohousing je druhem komunitního bydlení. Jedná se o vědomě budované sousedské společenství, které klade důraz na hlouběji prožívané mezilidské vztahy a současně zachovává a podporuje osobní nezávislost.

Každá domácnost má k dispozici plně zařízenou a zcela soběstačnou soukromou bytovou jednotku, stejně v "běžném" bydlení. Užitéková plocha bytu je ovšem výrazně rozšířena o společné prostory (interiéry i exteriéry), které sdílí stejnou měrou všichni obyvatelé komunity. Velmi důležitý je fakt, že se obyvatelé aktivně podílí na fungování sousedského společenství (a většinou také iniciují projekt i vznik komunity). (Cohousing. *Co je cohousing*. [online]. ©2011 [cit. 19.7.2011]. Dostupné z: <http://www.cohousing.cz/co-je-cohousing/>)

4. 2 Průběh terénního výzkumu – rozhovory s obyvateli ASC Klinika

„Domnívám se, že až tak nezáleží na vítězství našich plánů, našich návrhů, našich utopií, které v každém případě potřebují potvrzení zkušeností a mohou jí být opraveny, rozvinuty a přizpůsobeny skutečným morálním a materiálním podmínkám doby a místa. Na čem opravdu záleží, je to, aby lidé, muži a ženy, ztratili své ovčí instinkty a návyky, které jim vstúpili tisíce let otroctví, a naučili se myslet a jednat svobodně.“

Enrico Malatesta

Cílem bakalářské práce bylo zodpovědět otázku socializace do squaterské subkultury. Pro tento účel byl za nejvhodnější nástroj zvolen polostrukturovaný rozhovor na pozadí nabytých teoretických poznatků a doplněn nezúčastněným a zjevným zúčastněným pozorováním. Při tvorbě osnovy polostrukturovaného rozhovoru byly nejprve vytyčeny okruhy témat s podotázkami, které byly případně při vedení rozhovoru lehce modifikovány, doplňovány a celkově přizpůsobovány konkrétní situaci dle aktuální interakce jednotlivých informátorů. Při všech vedených rozhovorech byl aplikován stejný model se čtyřmi předem stanovenými kategoriemi.

Klíčovým prvkem výzkumu bývá výběr výzkumného vzorku. V této práci byla tato selekce usnadněna nepříliš početnou skupinou aktivních squaterů, čili výběr, na rozdíl od souhlasu s kooperací,³⁰ nebyl složitý. Kritériem byly squaterské zkušenosti, aktivity a v neposlední řadě ochota spolupracovat na výzkumu. Znevýhodňujícím faktorem byla jednak nevelká squaterská základna působící na území České republiky, jednak pochopitelný odstup, nezájem a celkově velmi nepatrná náklonnost squaterů k oficiálním výzkumům zaměřeným na jejich subkulturu. Závěrem však bylo dosaženo čísla deseti informátorů, z toho šesti mužského a čtyř ženského pohlaví. Genderově nevyrovnaný počet byl zapříčiněn všeobecně vyšším zastoupením mužů ve světě squatu. Doplnující data o informátorech jsou uvedeny v tabulce níže.

³⁰ Někteří squateři se od případných rozhovorů důrazně distancovali již od začátku a svá rozhodnutí podkládali myšlenkami typu: „*Subkultura by měla promlouvat svými činy a ne ústy svých tzv. členů.*“ Takováto stanoviska byla respektována v plné míře.

Tabulka 1 Základní údaje o informátorech

| Základní údaje o informátorech | | | | | |
|---------------------------------------|----------------|------------|--------------------------|-------------------|--|
| Jméno | Pohlaví | Věk | Dosažené vzdělání | Zaměstnání | Datum a místo provedení rozhovoru |
| Marie | Žena | 26 | Střední s maturitou | Nezaměstnaná | Září 2015/kavárna |
| Sinikka | Žena | 23 | Střední s maturitou | Student | Říjen 2015/ASC Klinika |
| Tangerine | Žena | 19 | Základní | Student | Listopad 2015/ASC Klinika |
| Týna | Žena | 28 | Vysokoškolské | Student | Říjen 2015/ASC Klinika |
| Fridolín | Muž | 17 | Základní | Student | Říjen 2015/ASC Klinika |
| Honza | Muž | 22 | Střední s maturitou | Student | Listopad 2015/ASC Klinika |
| Julián | Muž | 25 | Střední s maturitou | Pracující | Září 2015/ASC Klinika |
| Kurt | Muž | 23 | Střední s maturitou | Student | Říjen 2015/ASC Klinika |
| MarieII | Muž | 29 | Vysokoškolské | Student | Říjen 2015/ASC Klinika |
| Seneca | Muž | 42 | Vysokoškolské | Pracující | Říjen 2015/Univerzita |

Zdroj: autorka práce

Rozhovory probíhaly velmi obdobně, nejprve byl účastníkům podrobněji představen výzkum, o jehož probíhání byli informováni již předtím a zároveň bylo zopakováno ujištění, že veškerá poskytnutá data budou sloužit výhradně akademickým účelům a bude zachována anonymita informátorů.³¹ Bylo požádáno o souhlas s pořízením zvukového záznamu a vyslovena možnost odmítnutí odpovědi na kteroukoli otázku. Reálná jména byla nahrazena informátory zvolenými pseudonymy. Většina vedených rozhovorů byla vedena přímo v ASC Klinika, jeden v univerzitním prostředí a jeden v kavárenském zařízení. Nahrávky jsou k dispozici v archivu autorky práce. Po získání dat byly rozhovory tzv. systematizovány a byly vypuštěny informace nerelevantní pro vedený výzkum. Poté se získaná data kódovala, tedy obsažené informace se postupně přičleňovaly ke kategoriím a tématům, která byla informátory nejčastěji zmiňována a vyzdvižována. Následovalo zjišťování, zda existuje shoda či analogie v jednotlivých výpovědích a pokud ano, v jaké relaci a významu a co z toho lze vyvozovat. Dle dílčích oblastí rozhovorů bylo na závěr shrnuto celkové zhodnocení realizovaného výzkumu.

Rozhovory byly členěny do čtyř základních kategorií.

³¹ Výzkum této bakalářské práce se řídil etickým kodexem České asociace pro sociální antropologii, který je prezentován na webových stránkách www.casaonline.cz.

- 1) První setkání s pojmem squat, první osobní zkušenost ve squatu
- 2) Motivace squatovat
- 3) Reflexe a evaluace života ve squatu
- 4) Perspektiva squatingu

4.3 Interpretace získaných dat

4.3.1 První setkání s pojmem squat, první osobní zkušenost ve squatu

Životní cesta každého jedince je unikátní a je ovlivněna mnoha faktory, které nelze plošně generalizovat. Přesto však je možno říci, že existují určité shodné či minimálně obdobné rysy lidí, kteří se pohybují ve squaterských kruzích. Ani jejich první kroky tímto směrem nebývají příliš odlišné, povětšinou tito jedinci již znají někoho „uvnitř“, inklinují k alternativním životním stylům, jsou politicky uvědomělejší a/či vyhraněnější, věnují se různým druhům aktivismu nebo se jedná o ortodoxní svobodomyšlenkáře, kteří prahnou po svobodě v jejím nejširším možném smyslu. Ovšem také motivace jistého odlišení se, vystoupení z řady, rebelie či prostě touha po děláni něčeho „hustýho a cool“ může být, zejména u teenagerů, startovačem jejich squaterské dráhy.

Asi nejběžnější cesta ke squatingu bývá skrze alternativní komunity, obzvláště skrze ty zaměřené na hudební žánry vyhraňující se proti nastavenému řádu. Informátorka Týna popisuje své první setkání se squaterskou tematikou následovně:

„...když mi bylo tak jakoby šestnáct sedmnáct tak jsem se hodně pohybovala ve freetekno komunitě, která hodně jela nějaký jako protisystémový věcičky, proti kapitalismu blabla..a součástí toho byl i nějaký squating.“ (Týna, 30 let)

Velmi obdobně to měl i další z členů Kliniky:

„K tadytý tématice jsem se dostal prostřednictvím zájmu o antiautoritářský směry, anarchismus a podobný věci, ke kterým jsem asi poprvý přičuch díky mému zájmu vo alternativní kulturu, ať už to byl punk nebo techno, freetekno.“ (Julián, 25 let)

Další formou, jak se ke squatingu dostat, bývají různé typy aktivismu, zejména levicově orientovaného. Ať již jako opozice nacistickým, rasistickým či sexistickým organizacím či zapojení se do některého ze sociálních programů pro dětské domovy, sirotčince, ústavy pro tělesně či mentálně handicapované, seniory ap.

„Já jsem asi nejdřív se k tomu dostala, že jsem byla aktivní v nějakých skupinách, zabývajících se rasismem v Čechách, že nejdřív jsem se zajímala hodně o neonacisty.. a takhle jsem se dostala do nějaký řekněme levicový scény..“ (Sinikka, 23 let)

Jak ukazují následující citace z rozhovorů, také vzdělávací systém či masmédiá, vedle obvyklé televizní obrazovky ku příkladu i tiskoviny, přispívají svou troškou a zprostředkovávají informace o squatingu.

„Na střední škole, jsem chodil na evangelickou akademii, což je střední odborná škola sociálního vychovatelství a pečovatelsví, taky taková hodně alternativní a komunitní, kde jako byla hodně taková pestrá společnost, bylo tam hodně pankáčů, hipizáků a vlastně hodně lidí z vyšších ročníků tenkrát byli lidi co třeba bydleli na Miladě na squatu nebo bydleli na Cibulce nějakou dobu. Takže jsem k těmhle tématům, třeba nějakýho anarchismu, dostal asi jako kromě bráchy taky ještě přes ně. Pro nás to byla tenkrát velká inspirace.“ (Kurt, 23 let)

„U nás měli přednášku kluci z Milady, někdy asi když jsem byla ve třetíáku nebo ve čtvrtáku, o tom jak squatovali vilu Emilku. No a tam jsem se nějak poprvé jakoby začla zajímat o squatting.. Protože tam přišli a jeden z nich se mi hrozně líbil a druhý měl hrozně roztomilý štěňátko a byli strašně milý a sympatický a zábavný..(smích)“ (Marie, 26 let)

„Asi na střední.. Jeden spolužák, kterej tam nastoupil, bydlel na Miladě.“ (Honza, 22 let)

„Úplně podle mě první věc co si pamatuju, bylo, když se vyklízela Milada.. Ale to jsem jako moc netušil, nebo věděl jsem jenom takový to jako prázdenj dům, bydlej tam lidi. Drogy, psi a párty.“ (Fridolín, 17 let)

„Poprvé jsem se o squatech dozvěděl z časopisu Vokno, byl to časopis, kterej vycházel ještě za minulýho režimu, undergroundovej, a vycházel i po revoluci a v nějakým tom čísle po revoluci byla reportáž z Berlína o berlínskejch squatech. Mě na tom zaujalo, že to nejsou jenom nějaký řeči, ale že je to prožitá alternativa, něco konkrétního.“ (Seneca, 42 let)

Přirozený vývoj spolu s vůní „jiného“, „bližšího světa“, vedl k přímým návštěvám squatů. Na svou premiéru ve squatu vzpomínají informátoři takřka výhradně velmi pozitivně.

„První návštěva proběhla někdy v roce 2008, tuším, na Miladě, na nějaký techno párty. Bylo to skvělý, klasickej rave. Hustá muzika, v pohodě lidi.“ (Julián, 25 let)

„Bylo to super. Bylo to hodně takový špiňácký, my jsme z toho byli nadšený. ..Chodili jsme z jednoho baráku na druhý a hrabali jsme se v popelnících a celý to bylo takový jako nový, jsem před tím nikdy nic takovýho nedělala, bylo to hrozně fajn.“ (Marie, 26 let)

Nejčastějším lákadlem squatů jsou různé kulturní akce či společenská setkání, což se jeví jako logické, valná většina squatů je zakládána a provozována jako kulturní a sociální centra. Takřka všechny příběhy squaterů z Kliniky byly ovlivněny fenoménem squatu Milada³², který fungoval v Praze v letech 1998-2009 a byl tedy vzhledem k věkovému rozpětí informátorů nejaktuálnější.

„První návštěva squatu - Milada, promítání V jako Vendeta. Bylo to hrozně fajn, byli tam super lidi a hrozně dobrý jídlo od Křišňáků. Vim, že jsem se tam za sebe úplně styděl, že jsem si tam vobjednal pivo, pak jsem se ptal, kde je koš a voní 'Cože? To chceš vyhodit ten kelímek, vole? Ti tam nalejem znova to pivo, nebudem to přece vyhazovat.'“ (Honza, 22 let)

„Poprvý jsem byl na Miladě, to mi mohlo bejt nějakých.. šestnáct, sedmnáct. Na koncertu. Milada byla fajn, akorát já nemám moc rád ten styl hudby, ten hardcore nebo tak, je to na mě moc jako hluk.“ (MarieII, 29 let)

„To byl asi nějaký koncert nebo promítání, nějaká taková kulturní akce. A měla jsem k tomu pozitivní vztah, že jsem prostě už tehdy věděla, proč to ty lidi dělaj a líbilo se mi to, jak jako žijou.“ (Sinikka, 23 let)

„A konkrétně můj kamarád X.Y., starej takovej pankáč, mě zval právě na turnaj v kuličkách, spojenej s nějakou oslavou x let Milady, což bylo někdy v červnu 2009 a já jsem tam právě jako nešel, nevím, něk jsem to zavezlil a další den Miladu vyklidili a to mě jako naštvalo, tak jsem

³² Nejdéle fungující český squat, který se nacházel v Tróji vedle koleji 17. listopadu. Byl aktivní v letech 1998-2009. Jednalo se o politický, zejména antifašistický, squat, v jeho areálu byla kromě bydlení zařízena i knihovna a koncertní sál. Její násilné vyklizení bývá dodnes připomínáno. (JIŘIČKA Jan. *Milada čtyři roky po odchodu squaterů dál chátrá, převod vily se vleče* [online]. Poslední změna 30.6.2013. [cit. 1.10.2015]. Dostupné z: http://praha.idnes.cz/byvaly-squat-milada-zustava-prazdny-dvl-/praha-zpravy.aspx?c=A130623_131154_domaci_jj)

tam jel .. a to pro mě byla jako velká zkušenost, že jsem tam viděl, jak tam ty policajti vyhazují z voken ten jejich nábytek, jak tam lámou vinilové desky a zároveň jsem tam jako viděl, kolik lidí je přijelo podpořit jenom skrze to, že si poslali esemesku. Mě to tak náěk hrozně zaujalo ta soudržnost, která kolem toho je a vlastně ta nonkonformita toho hnutí.“ (Kurt, 23 let)

Vedle kulturních aktivit lákají některé jedince samotné prázdné prostory. Ať již z důvodů čisté zvědavosti či potřeby najít si střechu nad hlavou kupříkladu při low-cost cestování.

„My jsme s W. hodně rádi prolezali různá místa, prázdná. Udělali jsme párkrát nějaký párty někde v nějakých opuštěných místech pro pár kamarádů. A minulej rok na sedmnáctýho listopadu jsme se pokusili obsadit ten dům na staroměstský.. jsme ho vtevěřeli, dostali se dovnitř a .. zvali lidi ven, říkali jim jakože je to špatně, že je to prázdná a vůbec.“ (Fridolín, 17 let)

„My když jsme cestovali, tak jsme vobrazovali nějaký baráky, jen tak že jsme potřebovali někde přespát a viděli jsme, že někde je vybydlenej dům. ..takhle jsem se poprvé dostala do nějakých domů, který nikdo nepoužívá.“ (Týna, 28 let)

Odlisný vstup do světa squatu měla Tangerine, silně umělecky založená mladá žena, která se poprvé dostala ke squatingu při svém přesunu do Anglie, kam odešla studovat právě umění. Jejím prvním setkáním se squaterskou tematikou byla přímo návštěva jednoho z bristolských squatů.

„Tam (v Anglii) jsem neměla žádný peníze, neměla jsem kde bydlet a chtěla jsem tam zůstat. Jsem se první den potloukala po tom městě, ztracená, tak jsem si řekla, že si pujdu dát někam kafe a potkala jsem tam takovýho dredaře, samozřejmě to byl hezkej kluk, že jo, a on: „Nechceš se jít kouknout tady za roh, já tady bydlím, ve squatu.“ ..jsem tam byla, koukala jsem kolem, nevěděla jsem ani moc co to je, ale líbilo se mi to, protože tam měli hezký vobrázky a takový příjemný lidi. Na mě zapůsobila hlavně ta příjemná vlna, taková umělečná.“ (Tangerine, 19 let)

I její následné squaterské kroky se liší od zbytku informátorů. Na rozdíl od svých nynějších spolubydlících, kteří zpočátku pouze navštěvovali již zavedené squaty, Tangerine se krátce po svém prvotním setkání s tématem squatingu přímo účastnila osquatování nové budovy.

„První co jsem bydlela ve squatu, bylo, že jsem začala úplně nově, od ničeho, žádný lidi kolem, bylo to utajený, protože se začínalo s tím. Muselo se uklízet všechno, úplně od nuly, úplně prázdněj barák.“

Přestože squaterské premiéry zúčastněných se liší, všichni vstoupili do toku squatingu dobrovolně, na základě svých zejména kulturních a sociálních potřeb a přání, jen v jednom případě se jednalo o silnější motivaci z existenciálních důvodů, pro finanční náročnost života ve Velké Británii, avšak i to bylo silně prostoupeno uměleckými podněty a touhou po prostoru pro sebevyjádření.

4.3.2 Motivace squatovat

Motivace je jedním ze základních psychických procesů, podněcujících člověka k jednání, do jisté míry určuje co bude jedinec dělat a jak. Motivace je velmi individuální, proměnlivá v čase a celkově ji ovlivňuje mnoho vnějších i vnitřních faktorů.

Z následujících úryvků rozhovorů lze vyčíst, že hlavní motivací squatovat bývá koncepce využití nevyužívaných prostor a touha po svobodě, nad jejíž absencí se v běhu každodennosti málokdo pozastaví.

„Já jsem s toudlenctou ideou squatingu – využívání nevyužitých budov – sympatizoval už fakt hodně let zpátky než jsem se do toho pustil. Hlavní impulz byl asi v tom, mít tu možnost dělat to, co vopravdu chci a nemuset se podrobovat diktátu, tomu finančnímu diktátu. Dělat to vopravdu nezávisle na nákejš ekonomickejch možnostech. Dělat to, co člověk vopravdu chce a svobodně. Ke squatingu mě dovedlo to hledání, hledání vopravdový svobodný kultury. Ale zároveň mě lákal i ten komunitní způsob života.“ (Julián, 25 let)

Julián dále dodává, v čem je pro něj squatting principiální a co ho u squatingu drží možná rozepsat, že se jedná o alternativní žití, tedy „jiné“, „odlišné“:

„Pocit smysluplnosti. Squating má smysl. Squating ukazuje alternativu a uvádí ji v praxi, uvádí teorii v praxi, v tom je pro mě squating zásadní. Že to není plkání nad kafičkem někde v kavárně vo tom, co by mohlo být, kdyby společnost byla jiná, ale vopravdu v praxi zkoušet žít jinak.“ (Julián, 25 let)

Podobné uvažování mají i další z členů Kliniky, motiv smysluplnosti se jeví nejdůležitějším. Dále nesouhlas s tržní ekonomikou a nedotknutelností osobního vlastnictví na úkor efektivního využívání majetku a případně jakési pomoci bližnímu svému:

„Pro mě to prostě dává větší smysl. Nevidím smysl, proč bych jako měla platit za něco, co je zadarmo, co může být zadarmo a proč bych měla respektovat nějaké věci, který mě prostě nepřijdou logicky a nepřijdou mi správný, jako to že je někde něco prázdného, tak to prostě nechat prázdný.. přijde mi prostě logičtější využívat ty věci, který nikdo nepoužívá.“

(Sinikka, 23 let)

„Já jsem vždycky squatovat chtěla, mně to přijde přirozený. Když někde jsou volný baráky a ty jsi ochotnej v nich být, proč bys nemoh. Jsem přesvědčená, že jde vytvořit společnost na základě sdílení a ne zisku.“ (Týna, 28 let)

Občanské právo vyjadřovat se k věcem nás obklopujícím a ovlivňujícím, zaujímání stanoviska místo pouhého odevzdání vlastní zodpovědnosti do rukou „mocných“ a další politické aspekty podtrhává další z dotazovaných:

„Přijde mi dobrý, když se člověk vyjadřuje k věcem, který ho štvou, který mu přijdou špatný a tady se k tomu fakt člověk vyjadřuje každodenním životem. Ten přesah začíná už jenom u toho blbýho bydlení, plus ještě milion akcí, se kterejma můžu pomáhat, který můžu pořádat, a který něco ukazují, na něco ukazují.“ (Honza, 22 let).

Dále dodává v čem spatřuje hlavní rozdíl mezi squatingem a jinými druhy aktivismu. Oproti „klasickým“ formám vyjadřování nesouhlasu s určitou částí společenského nastavení, často limitovaným byrokraticky, vidí squating jako převedení teorie do praxe a projevování odporu systému jakoukoli každodenní činností.

„Přijde mi dobrý, že člověk čimkoli co dělá, tak něco dělá. Všechny ty různé kolektivy mají prostě tisíce různých schůzek a pak z toho jako vobčas něco vzejde, čeho si vobčas možná někdo jednou výjimečně všimne, ale tady jen nějakým normálním žitím je člověk politicky aktivní, stačí tady žít a už tím se něco vyjadřuje, už tím se na něco poukazuje. Ani mi nejde vo to, že tady neplatíme nájem, ale přijde mi, že ten způsob života, kterým se tady snažíme žít, jak názorově – že tady fakt netrpíme žádný rasistický kecy, snažíme se co nejmíň používat peníze, snažíme se znovu používat ty věci. Myslim si, že squatting, tam nejde jenom vo to nevyužívání těch starejch baráků, ale dost často vo ten způsob života.“

Svoboda či alespoň touha po ní je neodmyslitelnou součástí squatingu. Ať již se hovoří o té finanční, vymanění se z diktátu často nenaplnující až nesmyslné práce pro pouhé zaplacení nájmu, nebo o té osobní, časové, svobodě sebevyjádření, tvoření a sdílení. Prvek svobody ve své motivaci squatovat zdůrazňuje tak další citovaná informátorka. Jako další hledisko zmiňuje lákavost zakázaného ovoce – tabuizovaného světa squatu – a nelpění na modlách materialisticky založené společnosti – penězích – spolu s větším uvědoměním soudržnosti mezi lidmi.

„Nějaká svoboda nebo asi spíš nějaká diskuse o tý svobodě.. a potom, nevim, takový trochu jako zakázaný ovoce (smích) a taky to že v tomhle světě nejsou peníze zas tak důležitý.. a taky větší solidarita mezi těma lidma.“ (Marie, 26 let)

Podobně jako u Marie, i Fridolínova (17 let) počáteční motivace byla spojena s pocity rebelie proti zažitým konvencím, s vybočením ze zavedeného pořádku a mladickou touhou po adrenalinu a nevšedních zážitcích.

I náklonnost k prázdným prostorům a jejich následné transformaci na cosi užitečného, plnohodnotného, znovuvdechnutí života chátrajícím stěnám a vidina alespoň kousku světa, kde to funguje jinak, může být motivací ke squatingu, což dokládá příklad Kurta, který dále zmiňuje odlidštěnost dnešních měst a obraz squatingu coby barvitě enklávy uprostřed šedého moře kancelářské všednosti.

„Jednak mám rád prázdný baráky, nějakým způsobem mě to přitahuje, jako vlastně vidina toho, že z něčeho zanedbanýho, můžeš jenom svojí aktivitou, nedotovanou ničím, jenom nějakým snažením udělat funkční barák. Další motivace je ta, že mám pocit, že to město je takový odlidštěný často. Že ty se v něm pohybuješ jako z místa na místo a hledáš nákej takovej

zajímavěj ostrov, prostě jako kde se věci dějou trošku jinak. Tak tohle se tam taky určitě prolíná, ňáká jako snaha, aby ve městě nebyly jenom kancely a drahý hospody, ale i místa, kde si lidi můžou jen tak zevlít a je to v pořádku.“ (Kurt, 23 let)

Jednoduchou myšlenkou shrnula svou motivaci Týna (28 let): *„Když v ňákej svět věříš, tak si ho chceš vytvářet..“*

Obecně lze konstatovat, že motivace squatovat bývá zřídka spontánní myšlenkou, ještě řídkěji s okamžitým převedením do praxe. Většina squaterů s idejemi squatingu souzní již delší dobu, ať již vědomě či podvědomě, a je tedy otázkou času, kdy, jak a za jakých podmínek se ono souznění přehoupne do přímé akce obsazování či jiného aktivního zapojení ve squaterském hnutí.

4.3.3 Reflexe a evaluace života ve squatu

Jedno české přísloví praví: *„Život je boj, ale stojí za to.“* A v případě squatingu je to o to přiléhavější. Existenci squatu lze rozdělit do tří fází: hledání a obsazování, fungování a aktivity, hájení a vyklizení. Časové intervaly těchto fází se velmi liší, obzvláště trvání prostřední fáze bývá značně rozdílné, leckdy bývá zcela vypuštěna (v případech chvatného zásahu policejních složek). Je třeba zmínit, že ne všichni kliničtí squateři již zažili všechny dané fáze, pro některé je (stále více fungující) Klinika vůbec první zkušeností s žitím ve squatu. Zároveň nelze opominout ani individualitu a rozdílnost každého obsazeného prostoru, zkrátka není squat jako squat. Potvrzují to i slova jednotlivých informátorů.

„Pro mě osobně je tenhle koncept otevřeněj, že jako jakejkoli typ subkultury, komunity, která vznikne, tak může vytvářet rozdílný věci.“ (MarieII, 29 let)

Jmenovat společný prvek squatů je komplikované, právě pro osobitost a specifické naladění každého z nich. Avšak minimálně absenci hierarchie a fungování na bázi plén lze považovat za shodné a typické pro squating.

„Asi tam jsou nějaký věci, co to (squating) spojujou, určitě to že tam není žádná hierarchie a když už tak nějaká smysluplná. .. že ty lidi se o to staraj sami, že všechny rozhodnutí se dělaj skrze konsensus, to je podle mě jako obecně platný pro všechny squaty. Ale jinak každej squat funguje specificky.“ (Kurt, 23 let)

Zásadní roli v životě ve squatu hraje složení obyvatel. Tak jako v běžné formě žití, hovorově řečeno, „je to o lidech“, jejich názorovém smýšlení, požadavcích, touhách, ale v neposlední řadě i způsobech komunikace a řešení případných neshod. To zdůrazňuje i informátorka Marie, která dále upřesňuje rozdíl mezi osobnostní a názorovou odlišností. První zmíněnou rozdílnost vnímá pozitivně, jako nástroj k vzájemnému obohacování. Druhá, ideová vzdálenost však může být spíše překážkou, v intenzivním komunitním spolužití často obtížně překonávanou.

„Hodně to záleží na tom, jestli je to nějaký aktivní místo nebo jestli je to místo jenom třeba na bydlení, kolik tam bydlí lidí.. Vždycky když je to víc lidí, tak se úplně neshodneš s každým jako na všem. Čím víc jsou ty lidi rozdílný, tím je to náročnější najít nějakou společnou řeč. Nebo třeba čím víc mají rozdílnější názory, podle mě to, že jsou nějak osobnostně jiný, je fajn, ale když jsou od sebe nějak názorově vzdálený, tak je to strašně složité.“ (Marie, 26 let)

Lidský faktor vyzdvihuje i další obyvatelka Kliniky, která zároveň podtrhuje význam tzv. plén, pravidelných zasedání všech zúčastněných, kde se řeší vše okolo domu. Klíčovým prvkem je rozhodnutí na základě konsensu všech, při eventuální neshodě se o dané problematice diskutuje jednoduše tak dlouho, dokud to není přijatelné pro všechny. Zde se opět projeví faktor počtu obyvatel, neb prostě řečeno dva lidé se povětšinou dohodnou snáze než lidí patnáct. V případě Kliniky se do toho ještě prolíná fakt, že plénum zahrnuje kromě přímých obyvatel žižkovské budovy ještě lidi, kteří tam sice bezprostředně nebydlí, ale jsou součástí týmu – aktivní členové občanské iniciativy ASC Klinika.

„Pro mě důležitá věc je proces rozhodování o fungování těch baráků, komunitních. A mám hodně ráda, že tady, stejně jako na spoustě squatů, se jede přes pléna. Kde každé z toho pléna, což teda většinou jsou lidi, který na tom squatu bydlej žejjo, tak má nějaký rozhodovací právo a jedná se na základě konsensu.“ (Týna, 28 let)

Reflexi života ve squatu uvádí nejmladší člen obývající Kliniky, sedmnáctiletý Fridolín, v porovnání s předchozím bydlením u rodičů jako složitější způsob žití. Nepřítomnost mateřské péče, stejně jako udržování funkčnosti domova, musí zastoupit sám. Na druhou stranu však zároveň zmiňuje neefektivitu a jakési mrhání časem v předchozím modulu fungování.

„...třeba voproti nějakému normálnímu existování u rodičů.. člověk musí dělat víc věcí, takový to jako uvařit si, uklidit po sobě, nevím, starat se vo ten dům jako takovej.. dělat prostě jako spoustu věcí a sebere mu to hrozně volnýho času ne, ale zas na druhou stranu ten volnej čas člověk jinak stráví u počítače, jak kouká tyvole na nějaký vtipný videa s vopičkama.“ Úlohu jednotlivých bydlicích v běžném chodu centra shrnuje do jedné stručné věty: „To fungování je prostě jako provozák v kombinaci s údržbářem a uklízečkou.“ (Fridolín, 17 let)

Také poukazuje na náročnost sociální stránky celého projektu. Neustálá přítomnost dalších lidí není na Klinice nic neobvyklého, a tak stálí obyvatelé mají silně zredukovaný osobní čas. Nalezení harmonie mezi tímto a Klinice a jejím aktivitám věnovaným časem je často komplikované a úmorné a vybírá si to na squaterech svou daň.

„Představa, že jako člověk třeba chce bejt sám někdy, tak to fakt nejde jako, bejt sám, to člověk musí vodjet pryč, zrovna tady na tomhle místě konkrétně to je z tohodle hlediska jako hodně náročný. Ale mně to nevadí. Já chápu, že někoho to jako může vyčerpávat nebo mu to přijít frustrující, ale já asi i tím jak jsem v tom novejš, tak mě to baví.“ (Fridolín, 17 let)

Žitím ve squatu sice přichází o starostlivost maminičky kuchyně a celkově větší dohled nad zdravějším životním stylem, sám sebe vede benevolentnější rukou, avšak mimo otázku vlastní životosprávy považuje svůj pobyt na Klinice za přínosný:

„Omezení, ale tak to je trošku leností, že prostě člověk nemá jídlo uvařené od maminky, který obsahuje všechny vitamíny a všechno, ale musí si to udělat sám, takže pomazánku a rohlík. Ty dvě piva si před spaním prostě dá, což by si doma taky nedal, víc kouří a je to takový prostě že děláš víc ty věci, co děláš normálně jenom venku s kamarádama. Po nějaký tadytý sebeopečovávající stránce je člověk dost marnej, ale jinak podle mě je to hrozně obohacující.“ (Fridolín, 17 let)

Vedle sebezpečí ve vlastních rukách lze za další ošemetnost squatingu považovat onu permanentní nejistotu nedobrovolného vystěhování. Squater nikdy neví, zda až se vrátí domů, bude ještě vůbec nějaký dům k navrácení či zda to bude nepřístupné a obehnané policejní páskou. Squating je jednoduše nelegální, a tak se k němu musí přistupovat i se vším, co to obnáší.

„V první řadě v čem se liší (squatting od běžného způsobu života), že nemáš jistotu, že nepřijede policie a hned tě nevyhodí. Ve squatu si vystavenej neustále nějaký permanentní nejistotě, kdykoli ti tam může vtrhnout policie, kdykoli tě můžou vystěhovat.“ (Seneca, 42 let)

To že se svět squatu liší od té běžné reality potvrzuje také další informátorka, která však „jinakost“ vnímá spíše po umělecké stránce. Podtrhuje pravost a nefalšovanost, která komerčnímu umění často chybí.

„...že najednou jsem potkávala lidi, který to umění nedělali kvůli tomu, aby měli nákej diplom, nebo aby byli zajímaví, aby udělali červenou židli uprostřed místnosti a napsali k tomu dvacet stránek textu, ale lidi, který dělaj to, co je baví a dělaj to s nějakým jako posláním, prostě takový opravdový. Myslím si, že je to dobře, že to dává takovej lidskej rozměr tomu umění. Poznávám lidi, který mi dávaj hroznou inspiraci a sílu, právě tím, že je to takový opravdový.“ (Tangerine, 19 let)

Dále dodává, co pro ni squatting znamená a čím ji nejvíce obohacuje.

„Je to pro mě inspirativní. Je to pro mě styl života, kterej mě baví a člověk se může seznámit se spoustou lidma a probírat a bavit se. Člověk jenom jede, baví se a poznává strašně moc novějch elementů a věcí a názorů a myslím si, že se člověk může fakt dobře vyvíjet a vzdělávat se jiným způsobem než je to vzdělávání normálně bráno.“ (Tangerine, 19 let)

Avšak život ve squatu není jen bezstarostná „jízda načerno“. Za zmínku stojí dozajista i nesnáze, obavy či omezení, které pociťují jednotliví aktéři. Na počátku většinou stála nějaká nesmělost, strach z přijetí či z fyzického a psychického zvládnání situace.

„Takovej ten ostych na začátku. Taky možná to že jsem měla trochu strach z těch lidí ze začátku, že spoustu z nich nehraje na takový ty společenský konvence.. V tom squaterskym světě na rozdíl od toho jinýho, mainstreamovýho, ty lidi často nemaj žádný zábrany v tom jak se před sebou chovaj, těžko říct, jestli je to dobře nebo ne. Někdy možná je to oukej, vést jenom nákej zdvořilostní posranej rozhovor, kterej je úplně vo ničem.“ (Marie, 26 let)

„Strach jsem měla z určitý jako nepohodlnosti, protože vono to je prostě těžší, to není že se někam nastěhuješ a tam je teplo a teče tam voda..“ (Sinikka, 23 let)

Také klasický vzdělávací systém se svou povinnou docházkou může být brzdou ve squaterském rozletu mladistvých. Stejně jako uvědomění si ztráty zažitého komfortu stravování, hygieny a pravidelného dostatečného spánku.

„Takový to jestli jsem jako připravenej odstěhovat se od rodičů, hodně školní docházka mě od toho držela zpátky. A pak jako nějak zdravěj životní styl. Jakože teplý jídlo třikrát denně a postel a sprcha.“ (Fridolín, 17 let)

Za mínusy squaterského způsobu života byly nejčastěji jmenovány energetická a časová náročnost, zejména ztráta „času pro sebe“. Také klid, soukromí a pohodlí je ve squatech často nedostatkovou komoditou.

„Vobčas ti to jako bere spoustu energie, tím jak je to hrozně votevřený a tím jak je to hrozně bezhraniční a bezprahový. Vobčas mám pocit, že mi to bere nějak jako čas, kterej bych měla mít jenom sama pro sebe..“ (Marie, 26 let)

„Je to časově náročný. To je takový, že přijdeš ze školy a seš doma, ale prostě zároveň je tady několik akcí pro veřejnost..“ (Sinikka, 23 let)

„Co třeba jsem nečekal, jak je to jako sociálně náročný. Že ani tak ty podmínky mi jako nevaděj, že s tím se podle mě člověk nějak srovná, s tím že je občas zima nebo že je trochu špína někde. Ale zároveň co mi třeba chybí je víc klidu a víc času pro sebe. Že tady vlastně seš zapojenej do fungování tý komunity a toho centra, tak ti to zabere většinu času. Ale na druhou stranu máš možnost se podílet na něčem, co ti přijde důležitý.“ (Kurt, 23 let)

„Bere to prostě volnej čas, nějak čas, kterej bys mohl věnovat něčemu jinýmu. A pak nějaký jako pohodlí, to bere dost.“ (Fridolín, 17 let)

Že squatting není naprosto izolovaným ostrovem v oceánu většinové společnosti, zmiňuje informátorka Týna. Stejně jako ostatní obyvatelé Kliniky poukazuje na faktor ztráty

soukromí, dále vyslovuje myšlenku, že „tady a tam“ není tak absolutně oddělené a že se oba světy prolínají, což vnímá jako lekce života a seberozvoje.

„Squatting mi bere soukromí. Často mi to bere iluze o lidech, jako nějaký věci, který jsou naprosto běžný v běžném světě, se tady taky projevují a mě to sere. Ale aspoň vnímám to, že ten svět venku a tady není oddělený. Že to stejný vlastně funguje tady a tam a já se s tím učím pracovat a učím se s tím pracovat tady i tam. Mě osobně to ukazuje nějaký moje hranice a v tomhle je to pro mě super.“ (Týna, 28 let)

Určité omezení hygienických podmínek a osobního komfortu oproti klasičtějšímu stylu bydlení zmiňuje informátorka Tangerine, leč hned dodává, že v porovnání s tím, co jí squatting dává, jsou takové problémy nepodstatnými maličkostmi.

„Jediný s čím já mám občas problém je, že samozřejmě jako holka si občas říkám jakože teď bych si šla dát sprchu, ale tak není elektřina, není voda, prostě nějaký limitaci tam určitě jsou. Ale myslím si, že ty negativní faktory jsou maličké, nedůležité vůči těm pozitivním. Nemyslím si, že by mi to víc bralo než dávalo, určitě ne, určitě to víc dává.“ (Tangerine, 19 let)

Ovšem i jakási askeze v osobním životě může být vnímána pozitivně, jako prvek zocelující tělo i ducha, jak uvádí dotazovaný Honza, který zároveň ukazuje jiný negativní jev často provázející kulturní a sociální centra a tím je nepochopení principů těchto míst a ignorování určitých hranic.

„Mně to přijde dobrý, že to člověka nějak omezuje. Prostě nepotřebuje splachovat pitnou vodou. Vezme si o mikinu víc, když mu je trochu zima. Holt si umeje ten hrnec před tím než v něm bude vařit. Na druhou stranu je to ubíjející, ten program, tisíce klepajících lidí na dveře, vyhazování vyndanů večer, který si myslíš, že anarchie, chaos, můžeme tu spát na gauči, vole, co se děje. Tohle je dost často nepříjemný.“ (Honza, 22 let)

Avšak pokud se opominou obtíže tohoto typu (a nepříjemná policejní překvapení) kvalitně zavedený a vedený squat funguje velmi obdobně jako jakákoli jiná forma komunitního stylu života. Nadto okořeněn sladkou esencí svobody, a to jak té sebevyjadřovací, tak alespoň do určité míry i finanční, což má často za následek odlišné vnímání plynutí času, oproti v bludném kruhu práce-spánek-práce fungující společnosti.

Přestože absolutní vymanění se z peněžního systému je v dnešním světě téměř nemožné, squatting přinejmenším zmírňuje jeho finanční náročnosti žití a uvolňuje tím prostor, čas a energii pro jiné než výnosově zaměřené aktivity. Pracující squater Julián k tomu říká:

„Každodennost squatu je asi úplně stejná jako každodennost v jakýkoli jiný komunitě nebo bytovým družstvu. Pakliže se bavíme čistě o fungování kolektivu a vo službách na baráku. Prostě vo barák je potřeba se starat. Je potřeba občas uklidit společný prostory, je potřeba se vzájemně respektovat a co se týče nějakýho kulturního a sociálního programu tak to podle mě, neexistuje žádný ideální model, je to hrozně individuální. Je to otázka každýho kolektivu, co preferuje a jak by se chtěla realizovat.“ (Julián, 25 let)

Současně poukazuje přímo na rozvržení Kliniky, která není zrovna typickým příkladem squatu (pokud něco jako typický příklad squatu lze vůbec definovat).

„Momentálně se mi hrozně líbí koncept Kliniky, že je to cross over vlastně všech těch proudů a zároveň je to taková umírněnější verze tý nezávislý kultury. Že jsou pravidla, ale zase nejsou nějak přísný. A vopravdu se nám daří efektivně fungovat bez nákejch grantů, dotací a v rámci tý autonomie. Zároveň se snažíme spoustu věcí recyklovat, zbytečně neplejtvat, nevyhazovat, žít nákym způsobem eticky a fungovat tady, ať už je tím myšlena etika sociální nebo i ekologická.“ (Julián, 25 let)

Odlišnost Kliniky od jiných squaterských projektů zmiňuje i další obyvatelka. Rozdíly spatřuje jednak v masové podpoře civilních občanů, lidí žijících nejen na území Prahy 3, ale také v ne příliš radikálním prostředí Kliniky. Považuje ji za bližší a vstřícnější i pro běžné občany, ne tolik vyhraněnou jako squaty jiné.

„V Praze je Klinika zlomová tím, že má prostě hrozně velkou podporu obyvatel. .. s tím je taky spojený to, že ta Klinika je taková víc mainstreamová, protože je to takovej krok mezi tvrdým squaterským životem k nějakým běžným lidem, myslim, že je to takovej jako mezistupeň.“ (Sinikka, 23 let)

Zároveň dodává své vnímání squatingu jako takového, jeho smyslu a smysluplnosti:

„Mně to přijde docela jednoduchý a docela jasný. Mně přijde prostě úplně logický, že v Praze je prostě spousta prázdných domů, který nejsou využívány a nejsou využívány dlouhodobě.. všechny ty domy, co v českých obsazené byly a obsazené jsou, tak byly mnoho let nevyužívány, vlastnili je spekulanti .. jako ty domy jsou tady k tomu, aby se v nich bylo, ty domy nejsou prostě proto aby se čekalo, až se budou moct zbourat a místo nich se postavit hotel nebo nějaký luxusní shopping centrum, to si myslím, že je ta pointa squatingu, ukázat jako že když jsou prázdné domy, tak se v nich dá v pohodě žít a že prostě není nejdůležitější zisk, ale využívat ty věci k tomu, k čemu jsou.“ (Sinikka, 23 let).

Problematika nevyužívání vlastního majetku, cíleného ponechání ladem, spekulování s cenou pozemku spíše než s budovou na něm stojící, čekání na takový stupeň zchátralosti stavby, že jediné možné řešení je ji celou zbourat, i na tato témata se snaží squating upozorňovat. Analogicky to vnímá i informátorka Týna (28 let), která říká: *„Politický vobrazování baráků má podle mě dost jednotnou vizi a to je narušování nějaký mantry o osobním vlastnictví. Vo tom, že když někde něco je nevyužívány, proč by to nemohl použít někdo, kdo to potřebuje.“*

Za líc squaterského stylu života považují obyvatelé Kliniky osobnostní rozvoj, jak po komunikační, tak třeba i technické stránce, učení se soužití a toleranci, celkové rozšíření obzorů, finanční úlevu, všeobecně dobré pocity a utvrzování se o smysluplnosti a možnosti žít alternativně.

„Squating mi dává hrozně moc. Squating mi dává naději. Naději na to, že lepší svět je možnej. Jediný co mi bere, co jsem rád, že mi bere, protože si myslím, že mně tím zároveň zoceluje, je nějaký komfort a nějaký lpění, bazírování na vymoženostech moderní civilizace. Díky squatingu zjišťuju, že teplá voda z kohoutku není samozřejmost. Že plejtvání jídlem je naprostá zhovadilost. Že usínat v teple je vlastně docela luxus.“ (Julián, 25 let)

„Dává mi finanční svobodu určitě v tom, že nemusím vydělávat na nájem, to je pro mě hodně důležitý, že jsem se nemusel nechat někde zotročit, jenom abych bydlel. Dává mi rozhodně to, že se můžu nějak osobnostně rozvíjet, jednak po nějaký komunikační stránce, to je pro mě hodně velká škola, nějaký jako vztahy s lidma, jak je řešit, naučit se vnímat ostatní, jejich potřeby a tak dál. I jako technicky je to pro mě hodně dobrá příležitost učit se praktický věci.“ (Kurt, 23 let)

„Squating mi dává širší obzory a pohled do nějakýho jinýho světa úplně, mezi lidi, co dělaj úplně hrozně hustý věci a jsou prostě někde úplně jinde.“ (Fridolín, 17 let)

„Smysluplnost života, že dělám něco, co má smysl, že se prostě jenom neflákám.“ (Honza, 22 let)

„Dává mi to určitě dobrej pocit.. že ukazuju lidem že to jde.“ (Sinikka, 23 let)

Sic stručně, přec filosoficky se odpovědi na otázku plusů a minusů squaterské formy života ujmul MarieII, jehož odpověď by se dala aplikovat na jakoukoli životní situaci, squatingem nekonče.

„Nebere mi to nic, dává mi to vždycky to, co potřebuju.“ (MarieII, 29 let)

Proti klasickému „co mi dává/co mi bere“ konceptu se ohrazuje také informátor Seneca, pro kterého to zavání příliš úřednický. Zároveň však také zmiňuje sociální náročnost a potřebu komunikace a tolerance.

„Já bych to takhle nedával, co mi vzal, co mi dal, to je hrozně taková účetnická perspektiva, má dáti/dal, má dostati/dostal, takhle já to nevnímám. Určitě tím že bydlíš ve squatu, musíš soužit s ostatníma lidma, tak tě to vede k nějakýmu naučení se soužití, když to jsou často nějaký konflikty, hádky, neshody.. Naučí tě třeba bejt trošku tolerantnější k potřebám nebo přáním druhých nebo aspoň máš tu možnost se to naučit.“ (Seneca, 42 let)

Zcela odlišný názor zastává squatově nejzkušenější členka Kliniky, Marie (26 let), která vypověděla: *„Pro mě to není něco, co by mi mělo něco dávat, ale to jak funguju.“*

4.3.4 Perspektiva squatingu

Budoucnost je vždy neurčitá a kolísavá, což vede často k obavám z neznámého, tím spíše pokud se člověk pohybuje na pomezí legálnosti. V rozhovorech zazněly starosti o českou společnost jako takovou, o silících tendencích extremistických stran a o jejich následcích i o Kliniku samotnou a případné ukončení jejích aktivit.

„To je hrozně nejistý všechno a moc se to nedá naplánovat. Nevíme, jestli ta represe nebude taková, že už to nepude, nebo to může bejt, že prostě změní zákony takovým způsobem, že už nebude vůbec možný squatovat baráky.“ (Marie, 26 let)

„Říkám si, komu to vadí, koho tohle sere, kdo potřebuje tenhle ten strašnej rozbitej barák a proč vlastně lidi nemůžou tolerovat to, že si tyvole nějaká banda lidí chce plnit svý sny vo představě světa, v kterym to funguje jinak.“ (Týna, 28 let)

„Budoucnost je důležitá, mít nějaký vize a usilovat o ně.. ale ta budoucnost je tak nepředpověditelná, hlavně si myslím, že budoucnost není nějaká prolongace přítomnosti, to je tak jako nevyzpytatelný, klikatý a Klinika ukazuje, že to prostě závisí i na té aktivitě těch lidí, takovým tím fotbalovým jazykem řečeno: záleží na štěstí, ale tomu štěstíčku se musí jít naproti.“ (Seneca, 42 let)

Však k návratu do klasických kolejí bydlení, k pronajmutí pokoje či bytu, k placení nájemného a přechodu zpět od komunitního způsobu života se nehlásí nikdo ze squaterů Kliniky. Slovy Kurta (23 let): *„Rozhodně bych nechtěl žít nějaký nudnej konformní život, stereotypní, proto jsem tady, abych prožil ten život trochu jinak.“*

Občas také zazní myšlenka jiné alternativy, zobytnění vlastního vozu, jakožto propojení dvou prvků, bydlení a cestování.

„Já teďkonc asi spíš vidim nákou svojí cestu v tom koupit si prostě obytnák a hrozně si ho přestavět a bydlet v tom.“ (Marie, 26 let)

Na perspektivu squatingu v Čechách však většina nahlíží pozitivně, reflektuje poslední dění na squaterské scéně, která, zejména díky projektu ASC Klinika, získala podporu i majoritní společnosti, nabrala síly a nových členů. Zároveň zde znovu zaznívají myšlenky smysluplnosti squatingu a kulturních a sociálních center.

„Squating obecně v Čechách tak to si myslím, že bude dobrý, že se to bude zlepšovat, že budou další domy a já bych byla nejradši kdyby těch domů bylo po Praze víc, aby mohli mít trošku rozebraný nějaký sektory.“ (Sinikka, 23 let)

„Náká budoucnost squatingu vypadá daleko líp, vlastně na tu první demošku šlo tisíc lidí, což se asi nikdy v období squatingu v Čechách nestalo, že by byla takováhle podpora. I teď volají lidi kvůli uprchlický sbírce, kvůli freeshopu.“ (Honza, 22 let)

„Věřím tomu, že tahle ta myšlenka rozhodně neskončí.. hlavně západní Evropa je plná autonomních kulturních a sociálních center, takže si myslím, že tahle ta idea rozhodně má smysl, především se vzrůstající kritickou sociální situací ve společnosti.“ (Julián, 25 let)

„To hnutí je teďka hodně silný, máme kolem sebe poprvé fakt stovky lidí, který jsou ochotný nás podpořit a navíc jsme už sklouzli do toho, že jsme jednali i s nějakýma politikama třeba, což se dřív nikdy nedělalo na nějaký squatting scéně, takže si myslím, že by existovala i možnost jednat s nějakýma městskejma částma vo jinejch barácích.“ (Týna, 28 let)

Opět kulturně umělecký náhled dodává informátorka Tangerine, která se shodne se zbytkem osazenstva Kliniky na příznivě vypadající budoucnosti, současně připojuje svou vizi squatingu coby vzdělávacích, seberozvíjejících a obzory rozšiřujících center.

„Já si myslím, že to má velkou perspektivu především v tom vzdělávání. Vidím ve squatingu takový otevírání očí lidem, ukazování jinejch cest.. může to spojovat lidi ze všech společenských vrstev a může to otevírat oči všem lidem ve spoustě různých směřů, že spousta lidí může prostřednictvím toho alternativního způsobu vzdělávání najít něco, co by jinak v životě nezjistili, že je baví. Nebo pohled na svět, ve kterým se najdou, když se třeba v té dnešní společnosti cejtěj úplně ztracený. Myslím si, že čím víc by byly (squaty) aktivní, čím víc by se toho tam dělo, tak by to mohl bejt hodně přínosnej bod pro kulturu a vzdělávání.“ (Tangerine, 19 let)

Na budoucnost Kliniky samotné se více méně shodnou všichni. Vidí ji pozitivně a věří, že nebude vyklizena bezdůvodně, že bude dána možnost žižkovskému kulturnímu a sociálnímu centru pokračovat ve své započaté cestě.

„Co se týče Kliniky, tak jsem optimista, věřím, že to tady zůstane co nejdýl, protože to má hodně našlápnuto.“ (Fridolín, 17 let)

Na závěr metaforický příměr squatingu coby nezdolné zeleně uprostřed betonu města, byrokracie a kapitalismu.

„Potenciál toho squatingu tady byl, je a vždycky bude a záleží na lidech, jestli ho aktualizují. To máš jako když si představíš takovej beton a v těch trhlinách tam roste tráva, ta tráva může ten beton, ten systém, kterej vypadá totálně zabetonovanej prorazit a po letech úplně převálcovat a zatravnit.“ (Seneca, 42 let)

4.4 Shrnutí výsledků

Z analýzy vyplývá, že nejen cesta ke squatingu, ale i jeho současné vnímání, stejně jako perspektiva budoucnosti, jsou velmi individuální a je nutno se zaměřovat vždy na konkrétního jedince. V této práci všichni informátoři pocházejí z běžného prostředí, často ze střední třídy, z více či méně funkčních rodinných zázemí. Ke squatingu je vedla osobní motivace, nebyli nuceni ni okolím ni drastickými životními podmínkami.

Přestože lze předpokládat, že levicově orientované prostředí a aktivity napomáhají vstupu do squaterské subkultury, nemusí to být vždy pravidlem. Stejně tak je možno konstatovat, že většina prvních kontaktů se světem squatu bývá skrze kulturní akce, především alternativních žánrů, ale ani to nelze plošně generalizovat. Za nejhojnější motivaci se dá na základě vedených rozhovorů považovat nesouhlas s nevyužíváním prostorů svými majiteli, sen o absolutní rovině svobody a v neposlední řadě pocit smysluplnosti, který squating přináší. Za nejmarkantnější rozdíl mezi běžným způsobem života a squatingem byl squatery označen koncept plén, kdy se na rozhodování podílí všichni stejnou měrou, platí princip přímé demokracie ve své nejpřímější podobě a k výsledku se musí dojít konsensem všech zúčastněných. To hodnotí squateři kladně, současně však připouštějí náročnost takového systému, zejména v početněji obydlených či názorově odlišných squatech. Nejčastěji zmiňovanými obtížemi byla sociální stránka, náročnost intenzivního soužití, ztráta soukromí a času jen pro sebe, z praktických věcí namáhavost chodu centra a permanentní pocit nejistoty nuceného vystěhování. Naopak za klady squatingu byly označeny pocity prospěšnosti, smysluplnosti, soudržnosti, nově nabyté svobody a naděje, že jiný, lepší svět je možný. Také uvědomování si životních hodnot, nesouhlas s pošetilostí konzumní společnosti, zlepšování svých soft i hard skills a soužití komunitním způsobem života. Výhled do budoucna jak squatingu obecně, tak ASC Kliniky konkrétně, vnímá drtivá většina informátorů optimisticky.

Průnik s Turnerovým pojetím *communitas* je minimální. Lze konstatovat, že squatting není přechodový rituál, přestože někteří z informátorů nevyklučují v otázce vzdálenější budoucnosti ukončení své squaterské dráhy. Koncept *communitas* však není ohraničen časově, někteří jedinci mohou strávit v liminalitě celý život, nehledě na to, zda stále bydlí ve squatu či nikoli. Ze čtyř základních kritérií koncepce *communitas* lze ve squattingu nalézt v čisté formě pouze egalitářství, je zde kladen velký důraz na nehierarchické uspořádání a rovnost všech se všemi. Zbývající tři rysy *communitas* (sociální poníženost, posvátnost a stejnorodost) jsou velmi individuální a v některých případech naprosto chybějí.

5. Závěr

Bakalářská práce se zabývala fenoménem squatingu, demonstrováném na příkladu žižkovského projektu ASC Klinika. Cílem bylo zjistit, jak probíhá socializace do squaterské subkultury, a to na základě výpovědí jednotlivých informátorů, aktivních jedinců projektu Klinika.

Teoretická část se věnovala vymezení základního teoretického rámce a přiblížení pojmosloví, nutného pro pochopení dané problematiky. Nejdříve byly přiblíženy klíčové pojmy subkultura, squat, squater a squatting, dále byla nastíněna historie squatingu spolu s jeho dělením. Na závěr první části bakalářské práce byla představena Turnerova koncepce *communitas*. Praktická část vycházela z kvalitativního výzkumu, provedeném přímo v prostorách ASC Klinika, jehož esenciálním prvkem byly polostrukturované rozhovory vedené s deseti vybranými informátory a informátorkami.

Byly stanoveny čtyři výzkumné oblasti relevantní pro dosažení cíle práce. První oblast se zabývala otázkou prvotního setkání s pojmem či myšlenkou squatu a jeho následnou vizitou. Pro většinu informátorů bylo počáteční střetnutí spojeno s levicově zaměřeným aktivismem, zájmem o antiautoritářské směry či s kulturní nabídkou angažovaných squatů. První návštěvy byly hodnoceny pozitivně až velmi pozitivně. Druhá oblast se věnovala motivaci squatovat. Všechny výzkumný vzorek se squatingu začal věnovat dobrovolně, na základě vlastní volby. Mezi nejčastěji zmiňované příčiny patří nesouhlas se zažitým systémem (nedotknutelnost osobního vlastnictví, nevyužívání majetku), pocit smysluplnosti, touha po svobodě a komunitním způsobu života. Ve třetí rovině respondenti reflektovali a hodnotili život ve squatu. Za negativa tohoto stylu života byla označena zejména sociální a energetická náročnost, zmíněna byla i ztráta soukromí a komfortu. Zároveň však byl informátory kladen důraz na druhou stranu mince, na pozitiva squatingu. Za ty respondenti označují zejména již zmíněnou smysluplnost, naději, solidaritu, komunitní styl života, finanční úlevu, kulturní vyžití, prostor pro sebevyjádření a seberozvoj a celkové rozšíření obzorů. Poslední, čtvrtá část empirického výzkumu byla zaměřena na perspektivu squatingu z pohledu členů subkultury. Majoritní část respondentů vnímá budoucnost pozitivně a to především konkrétně projektu ASC Klinika, ale i squatingu obecně, vyslovena byla přání vyššího počtu squatů na území České republiky. Predikce vlastních osudů byla neurčitá, většina se však vyslovovala pro pokračování squaterskou formou, někteří zmiňovali jiné alternativní styly, viz vlastní obytný vůz apod.

Z provedené analýzy rozhovorů vyplývá, že socializace do squaterského světa je věci individuální, přesto však lze nalézt několik shodných prvků. Většina informátorů se shodla na faktu, že ještě před svým entréem do světa squatingu se již angažovala či přinejmenším zajímala o alternativní směry, především anarchistického či antiautoritářského typu, byla zainteresována na poli levicově orientovaného aktivismu, poslouchala hudbu poukazující na sociální nerovnost a nesprávnost nastavení systému a toužila jít v jiných než zajetých kolejích či jít v čemsi naprosto odlišném. Přestože proces socializace bývá rozdílně dlouhý a intenzivní, lze konstatovat, že pokud je motivace dostatečně silná a člověk věří idejím squatingu, je jen otázkou času a vynaložené energie, než je jedinec plně akceptován squaterskou komunitou coby jeden z nich.

6. Seznam použitých zdrojů

DURKHEIM, É., *Sociologie a filosofie: sociologie a sociální vědy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. ISBN 80-85850-57-5.

ERIKSEN, T.H., *Syndrom velkého vlka: Hledání štěstí ve společnosti nadbytku*. Brno: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-264-3.

FIALA, P. *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1798-8.

GENNEP, A. van. *Přechodové rituály: Systematické studium rituálů*. Praha: Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-178-6.

HENDL, J., *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

LINHART, J., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, H., *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.

MERTON, R. K., *Studie ze sociologické teorie*. Praha: Slon, 2000. ISBN 80-85850-92-3

PETERS-KUEHLINGER, G., *Komunikační a jiné měkké dovednosti*. Praha: Grada, 2007. ISBN 80-247-2145-7

RŮŽIČKA, V., *Squaty a jejich revoluční tendence*. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254-859-X

SOUKUP, V., *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-929-1

SQUATTING EUROPE KOLLECTIVE, *Squatting in Europe: Radical Spaces, Urban Struggles*. Brooklyn: Autonomedia, 2013. ISBN 978-1-57027-257-8

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

TURNER, V., *Schism and Continuity in a African Society*. Oxford; Washington, D.C.: Berg, 1996. ISBN 9780854962822.

TURNER, V., *Průběh rituálu: Struktura a antistruktura*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-7226-900-3.

Propagační materiál K čemu se hlásíme/Na čem stojí Klinika. Praha, 2015.

Elektronické dokumenty

Projekt: Autonomní sociální centrum Klinika [online]. [Cit. 1.10.2015]. Dostupné z <http://451.cz/projekt.pdf>

ASC Klinika [online] [Cit. 27.9.2015]. Dostupné z: <http://klinika.451.cz/page/12/>

Cohousing. Co je cohousing. [online]. ©2011 [cit. 19.7.2011]. Dostupné z: <http://www.cohousing.cz/co-je-cohousing>

Elmbridge Museum, *The Diggers* [online]. [Cit. 14.9.2015]. Dostupné z: <http://www.diggerstrail.org.uk/the-diggers/>

HLAVÁČEK, L., *Happening* [online] [Cit. 1.10.2015]. Dostupné z <http://www.artlist.cz/en/keywords/happening-100107/>

JIŘIČKA Jan. *Milada čtyři roky po odchodu squaterů dál chátá, převod vily se vleče* [online]. Poslední změna 30.6.2013. [cit. 1.10.2015]. Dostupné z: http://praha.idnes.cz/byvaly-squat-milada-zustava-prazdny-dvl-/praha-zpravy.aspx?c=A130623_131154_domaci_jj

LINHARTOVA NADACE, *Z historie Linhartovy nadace* [online]. [Cit. 1.10.2015] Dostupné z <http://linhartovanadace.cz/text/default/2>

SLAČÁLEK, O., *Potřeba i protest*, A2 [online]. Praha: A2, 2005 - [cit. 21.10.2015]. ISSN 1803-6635. Dostupné z: <http://www.advojka.cz/archiv/2005/1/potreba-i-protest>

Solidarita, *Demonstrace na podporu Autonomního sociálního centra Klinika* [online] Poslední změna 11.12.2014. [Cit. 1.10.2015]. Dostupné z <http://solidarita.socsol.cz/2014/akce/demonstrace-na-podporu-autonomniho-socialniho-centra-klinika>

United Nations, *VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH LIDSKÝCH PRÁV* [online] [Cit. 27.8.2015]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

VRAŠTIL, M., *Victor Witter Turner*, [online] [Cit. 1.10.2015]. Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/victor-witter-turner-prubeh-ritualu>

VYROUBALOVÁ, M., VÁCHAL, A., *Policisté na příkaz státu vyvedli squatery z vybydlené plicní kliniky* [online] Poslední změna 9.12.2014. [Cit. 1.10.2015]. Dostupné z: http://praha.idnes.cz/squateri-plicni-klinika-praha-dkj-/praha-zpravy.aspx?c=A141209_124246_praha-zpravy_mav